

Toplumsal Ortak Kaderin Siyasi Tezahürü Olarak Ulus-Devlet veya Küresel Bir Siyasi Proje Olarak Etnik Devlet: Ortadoğu Kürt Siyasetinin Toplumsal Analizi

ÖZET

Devlet ve toplumların kaderini belirleyen olaylar her zaman ilgi çekici olmuştur. Fakat bu ilgi bugün çok daha fazladır. Küreselleşmenin yoğun bir şekilde hissedildiği günümüzde dünya kamuoyunu hesaba katmadan devlet ve toplumların kaderini ilgilendiren bir politika geliştirmek artık mümkün değildir. Bu nedenle devlet ve toplumları ilgilendiren projelerin hazırlayıcıları mutlak manada dünya kamuoyunu ikna etme veya onların ilgisini çekme gayreti içerisine girmektedirler. Ortadoğu'da Irak merkezli bir "Kürt Devleti Düşüncesi"nin mimarları da çeşitli yollarla dünya kamuoyunu ikna etmeye veya onun etkisini nötrleştirmeye çalışmaktadırlar. Bu lobicilik sürecinin bir ayağı entelektüel destek sağlamaktır. "Kürt Devleti Düşüncesi"ni hayata geçirmeye çalışanlar da söz konusu kamuoyunu ikna etme adına bazı fikirler ileri sürmektedirler. Bunlardan birisi "Kürtlerin dünyada devleti olmayan en büyük etnik topluluk olduğu" yollu iddidir. Bu makalede 15 örnek ülke ele alınıp, etnik yapısı incelenerek, nüfusu Kürtlerden büyük olan sekiz etnik topluluk tespit edilmiştir. Bunların vatandaşı oldukları devletlerle aynı siyasi çatı altında devam etme kararlılığındaki ilişkileri incelenmiş ve nihayet ulus-devletin etnik veya homojen bir devlet olmadığı, yine çok etnik yapıya tek ulus-devletin Türkiye Cumhuriyeti olmadığı, etnik toplulukların toplumsal ve kültürel hayatının devam edebilmesi için ayrı bir devlet olmaları gerekmediği, mevcut dünya çeşitliliği ve devlet sistemi ortamında bunun mümkün bir uygulamasının da bulunmadığı örnekleriyle ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ulus, Ulus-devlet, İmparatorluk, Etniklik, Millet, Ümmet, Türkler, Kürtler, Ortadoğu,

1. Giriş: Geçmiş-Bugün, Dünya-Ortadoğu-Kürtler

Batı'da Eflatun'dan, Aristo'ya, Machiavelli'den Rosso'ya; Doğu'da Farabi'den İbni Haldun'a, Yusuf Has Hacib'den Nizamülmülke kadar dünya üzerinde gelmiş geçmiş birçok filozof, siyaset ve toplum bilimci mesailerinin büyük kısmını "nasıl daha mutlu bir toplum tesis edilebilir" sorusunun cevabını bulmaya ayırmışlardır. Bu arayışların hepsinde 'iyi bir yönetim' ortak inceleme konusu olmuştur. Zira iyi bir yönetimin beraberinde 'mutlu toplum'u da inşa edeceği düşünülmüştür.¹ Bu bağlamda 'iyi bir yönetim'de bulunması gereken vasıflar belirlenmeye çalışılmıştır. Mezkûr çalışmalarda adalete, eğitime, ahlaka, inançlara, toplumun kutsalına saygıya ve savunmaya özel bir yer ayrılmıştır. Bununla be-

raber bu arayışların hiç birinde her farklı dile farklı bir siyasetten, her farklı etnisiteye farklı bir devletten bahsedilmemiştir. Mutlu toplumu tesis edebilmenin asgari şartı dil ve etnisiteye özgü devlet olmamıştır. Mutlu toplumu inşa etme yolunda dil, soy ve etnik köken farklılığı, üzerinde fazlaca durulmayan 'tabii' farklılıklar olarak kalmıştır. Din ve devlet birliği altında bunların varlığı fazlaca gündeme gelmemiştir.

Farklı dinlere mensup farklı kimlikler bile aynı devletlerin çatısı altında uzun yüzyıllar mutlu bir şekilde yaşayabilmişlerdir. Tarih bunun örnekleriyle doludur. Toplumların idari hayatına demokrasi ve cumhuriyetin girmediği kadim dönemler zorunlu olarak istibdat, zulüm ve işkencelerle anılmak du-

* KTÜ. İİBF. (m.yavuzalptekin@yahoo.com)

¹ Bu konuda özellikle batılı filozofların düşüncelerine detaylı bir şekilde yer veren başarılı bir çalışma için bak. Leslie Lipson, **Demokratik Uygurluk**, (Çev. Haldun Gülalp, Türker Alkan), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1984.

rupların önüne geçirilmekte, bunların aracılığıyla Ortadoğu'daki diğer Müslüman milletlere karşı, vatandaşlık bağıyla, din, kültür ve ulus toplum bağıyla bağlı bulunduğu devlete karşı kıyama kaldırılmaktadır. Araplara karşı, Farslara karşı ve nihayet Türklere karşı kıyama teşvik edilmektedirler.

2. Aynı İklimin Solukları: Türk ve Kürt

Oysa Türk ve Kürt kardeşlerdir. İki isimde bir millettir. Bu ifade kelimenin hiçbir anlamıyla 'edebiyat' değildir. Aksine, hem tarihi, hem dini ve hem de toplumsal-kültürel bir gerçektir. Türk ifadesi ne kadar dar anlamda düşünülürse düşünülün, Kürt ile beraber olamayacak kadar dar bağlamda düşünülmemiştir. Orta Asya'daki Türk Kimliği farklı olabilir ve olması da garip karşılanamaz. Fakat Türkiye'deki Türk Kimliği, özellikle Türkiye'deki Kürtleri muhakkak bu kimlik kapsamında değerlendirir. Zira bu iki toplum yüzyıllarca aynı iklimi solumuşlar yine bu iklimi beraberce inşa etmişlerdir. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti ulus-devletinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün "Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk Milleti denir" sözü bu sosyal ve siyasi gerçekliğin en güzel ve en yüksek düzeyden abidevi ifadesidir. Türklerle Kürtler arasında bir ilişkiden bahsedilecekse, bu ilişki muhakkak surette birlik ve birleşme merkezli olacaktır. Özellikle Türkiye Türklüğü ve Türkiye Kürtleri söz konusu olduğunda bu ifade tereddütsüz bir şekilde dile getirilebilir. Bu bağlamda müspet Türk milliyetçiliği dahi, kendi içinde Kürt toplumunu ve onların haklarını da kapsar. Bu değerler böylesine bir birine girift haldedir. Bu milletin binyıllara varan tarihi tecrübesi,³ en az bin yıldır evrensel bir dine mensup olması ve nihayet, toplumsal hayatta Kürtlerle tecrübe edilen ortak uygulamalar, böyle bir 'dışlama'ya müsaade edecek durumda değildir.

Eğer Türklerle Kürtlerin tarih öncesi devirlerden bir akrabalığı yok idiyse bile, son bin yılda bu fazlasıyla gerçekleşmiştir. Sosyal hayatta her insanın tecrübe ettiği üzere, amca ve halaya nispetle dayı ve teyze tarafı çocuklar tarafından daha yakın bulunur. En azından birinciler kadar kıymetli, akrabalık bağı güçlüdür. Çocuklar ise, bir toplumun geleceğidir, yarınıdır. İşte Türkiye'de Kürtlerle kurulan akrabalığın bugünü ve geleceği bu kadar güçlü ve sıcaktır. Üstelik bugün Türkiye nüfusunun en az üçte biri Kürtlerle böylesi güçlü bir akrabalığa sahip bulunmaktadır. Dolayısıyla hem dini, hem kültürel ve hem de toplumsal bir kardeşlik bizzat yaşanan bir gerçektir.

Hal böyleyken ayrılıkçı eğilimlerin Kürtleri farklı bir

zeminde düşünceleri son derece suni ve zorlama bir yaklaşımdır. Nitekim küresel güçler tarafından otuz yıldır Türkiye'yi oyalamanın bir aygıtı olarak kullanılan ve Türkün Kürde, Kürdün Türk'e beslediği muhabbeti nefrete dönüştürmeye çalışan dünyanın mevcut en büyük terör süreçlerinden biri olan PKK terörü bu topraklarda hala bir toplumsal nefret üretebilmiş değildir. Otuz yıldır binlerce asker ve binlerce sivil şehide rağmen Türkler ve Kürtler arasında böylesi bir nefret üretebilmiş değildir. Bunun ikisi temel ve ikisi yardımcı olmak üzere, önemli dört sebebi bulunmaktadır. İlk olarak meşhur Fransız Türkolog J.P.Roux'un işaret ettiği gibi, Türklerin kadim devirlerden beri yüzyıllar hatta binyıllarca süre çok farklı ve çeşitli etnik topluluklarla bir arada yaşaması, bunları bir arada yaşatma siyasetini bir sanat boyutuna yükseltmesi ve farklılıklara hoşgörüle yaklaşmayı milli bir seciye haline getirmesidir. Bu milli seciye, aynı tecrübelerden geçerek Selçuklu ve Osmanlı'ya gelmiş, onlardan da idari olarak Türkiye Cumhuriyetine devredilmiş ve toplumsal olarak onu kuran ulusta temsil edilmektedir.

İkincisi ise, hem Türklerin ve hem de Kürtlerin Müslüman olması, bu bağlamda aynı ümmet kapsamında bulunmalarıdır. İslam dininde dil, renk ve soy farkı gözetilmeksizin bu dine inanan herkesin kardeş olduğu kabul edilir. Ümmet kimliği, bu kardeşlik duygusunun idrakinin yücelmesi nispetinde güçlenen bir kimliktir. Türkler ve Kürtler ise, bu duyguyu en az asgari düzeyde yaşayan iki Müslüman toplumdur. Yani ümmet bağlamında, din noktasında aynı milletlerdir. Dolayısıyla terörü kullanarak toplumları birbirine düşman etmek suretiyle devletleri bölmek ve yeni haritalar çizmek için Türkler ve Kürtler yanlış bir adrestir. Bu metotlar başka dinlerin hâkim olduğu toplumsal coğrafyalarda sonuç verebilir. Fakat görüldüğü gibi bu coğrafyada bu metot sonuç vermekten uzaktır. Otuz yıllık yüksek yoğunluklu asimetrik savaşın sonucunda bu noktaya gelinmemiş olması bu savı ispatlamaya fazlasıyla yeterlidir.

Yine ikinci faktörle bağlantılı olarak, asker veya sivil fazla insanın teröre kurban edilmesi yoluyla toplumun maneviyatını bozmak, direncini kırmak ve "yeter artık, ne istiyorsanız alında bizi rahat bırakın" dedirtmek için de bu coğrafya yanlış bir coğrafyadır. Zira Türküyle Kürdüyle bu millet Sünni Müslüman olarak, dinini devletiyle özdeş görür. Devletini korumak için ölenler ve bu devlete kurşun sıkanların öldürdüğü siviller bu milletin gözünde şehittir. Yani mertebelerin en yükseğine erişmiştir. Bu millet, fertlerini şehit vermektense usandırmak hele bundan dolayı isyan ettirmek de mümkün değildir. Do-

³ Türklerin tarih boyunca karşılaştıkları etnik, dini çeşitliliğe ne denli hoşgörüle maamele ettikleriyle ilgili olarak bak. Jean-Paul Roux, **Türklerin ve Moğolların Eski Dini**, (Çev. Aykut Kazancıgil), İşaret Yayınevi, İstanbul, ts. s. 237.

layısıyla başka kültür coğrafyalarında bu metotlar sonuç verebilse bile, bu coğrafya, Türk ve Kürdün etle kemik gibi olduğu bu Müslüman toplum böylesi bir metot için yanlış adrestir. Otuz yıldır sonuç vermediği gibi, bundan sonra da vermeyecektir.

Son olarak, topluma yatırım ve refah olarak gitmesi gereken ekonomik kaynakları mecburen terörle mücadeleye kanalize edilmesini sağlamak, terörle mücadele esnasında toplumu bunaltmak ve canından bezdirmek yoluyla sosyal patlamalara sebep olmak için de bu coğrafya ve bu toplum yanlış adrestir. Zira bu toplum, yine dininin emirleri gereği, her halükarda durumuna şükretmeyi bir ibadet bildiği gibi; nispeten varlıklı kesimleri de, hiçbir maddi karşılık beklemezsin yakından uzağa komşusuna, muhtaç ve düşküne yardım etmeyi, onun karnını doyurmayı, sırtını giydirmeyi aynı şekilde bir ibadet bilir. Kurban Bayramlarında ve sair kutsal zamanlar vesilesiyle Türkiye'nin nispeten varlıklı bölgelerinden doğu ve güneydoğuya yardım ve hayır kuruluşları öncülüğünde yapılan aynı, nakdi yardımlar, erzak yardımları, yakacak yardımları devletin yardımlarını hiç aratmamakta ve toplumu ekonomik sebepli sosyal patlamalardan uzak tutmaktadır. Aynı faaliyetler ülkenin doğusu ile batısını, güneyi ile kuzeyini, zengini ile fakirini, Türkü ile Kürdünü, nihayet devleti ile vatandaşını birbirine yaklaştırmakta, aynı milletin fertleri, aynı devletin vatandaşları oldukları bilincini kuvvetlendirmektedir. Dolayısıyla bu yolla milletin herhangi bir kesiminde sosyal patlama beklemek, vatandaşı devlete karşı isyana kaldırmak için de bu coğrafya yanlış bir adrestir. Dünya bunu bilmiyor idiye bile otuz yılda öğrenmiş bulunmaktadır.

Bununla beraber, nifak faaliyeti de denebilecek olan, bu milletin içine sokulmaya çalışılan ayrılıkçı yaklaşımlar, büsbütün metotsuz da değildirler. Aksine, son derece sinsi bir metotla, ayrılıkçı ideolojik fikirlerle taraftar toplanmaya çalışılmaktadır. Bu metodun en önemli aşaması, dezenformasyon bombardımanına tabi tutmak ve yanıltmak suretiyle taraftar bulma şeklinde seyretmektedir. Yanıltmak için ise, yanlışlığı büsbütün ispatlanmış fikirler savunulmayıp, bir tür 'çingene kurnazlığı'yla, doğrunun karşısında ama ona en yakın yerdeki yanlış fikirler doğru gibi sunulurak bu sonuç elde edilmeye çalışılmaktadır. Bütünü göz önüne alındığında doğru olmayan ama bir unsurunun doğruluğuyla zihin bulandıran fikirler ileri sürülerek insanlar tereddütte bırakılmaktadır. Mesela bu tür yaklaşımlar doğrudan doğruya Türk ve Kürtlerin birbiriyle hiçbir ortak toplumsal bağı bulunmadığını veya bu iki toplumun dini inançlarının farklı olduğunu veya bin yıllık beraberliğin tamamen tesadüfe dayalı olduğunu, toplum-

sal hiçbir sonucunun doğmadığını iddia etmek gibi son derece afaki iddialar ile gün yüzüne çıkmamaktadır. Söz konusu yaklaşımlar, bu iddialara yakın duran yanlış ama bir ağızda çürütülüp kenara atılması kolay olmayan konuları gündeme getirmektedirler. Bu çalışmada söz konusu çarpıtma amaçlı fikirlerden en önemlisi gündeme alınacaktır. Bu iddia, "dünya üzerinde devleti olmayan en kalabalık topluluk Kürtlerdir. Dolayısıyla Kürtler bu bakımdan da devlet sahibi olmayı hak etmektedir" şeklindeki iddiadır.

3. Dünya Üzerinde Devleti Olmayan En Büyük Toplum Kürtler mi?

Dünya üzerinde Birleşmiş Milletlerin tanıdığı iki yüz kadar devlet bulunmaktadır. Bunlardan bazıları nüfus itibarıyla küçük topluluklara ve diğer bazıları da büyük topluluklara aittir. Nüfusu az olan birçok toplumun devleti bulunmazken; devleti olmayan bazı büyük topluluklara da denk gelinebilmektedir. Öyle ki, dünya üzerinde irili ufaklı iki binden fazla etnik grup yaşamakta iken; bunların sadece iki yüz kadarı devlet sahibi olabilmıştır. Yani kaba bir oranla, dünya üzerinde diliyle, kimliğiyle ve kültürüyle yaşamakta olan etnik topluluklardan sadece yüzde 10'unun devleti bulunmakta ve yüzde 90'ının böyle bir siyasi çatısı bulunmamaktadır. Bu ikinciler, başka etnik kimliklerin kurduğu devletlerin çatısı altında kimliklerini yaşamaktadırlar. Diğer taraftan bazı büyük toplumların birden fazla devleti olabilmıştır. Almanlar, İngilizler, Ruslar, İspanyollar, Araplar ve Türkler bunlardan bazılarıdır. Son olarak bazı devletler de var ki, nüfusları devleti olmayan birçok toplumdan daha küçüktür. En çok bilinenlerden Ermenistan ve İsrail bulardan ikisidir. Gerçekten de Kürtler bu ikisinden de, diğer bazı devlet sahibi toplumlardan da daha kalabalık nüfusa sahiptir.

Bununla beraber, Kürtler dünya üzerinde devleti olmayan ne tek etnik gurup ve ne de en büyük etnik guruptur. Biraz önce belirtildiği gibi, dünya üzerinde devleti olmayan 1800 kadar etnik gurup vardır. Diğer taraftan, gezegenimiz üzerinde yaşayan ve devleti olmayan Kürtlerden büyük birçok etnik gurup bulunmaktadır. **Hindistan Müslümanları**, ABD'den **Zenciler**, yine bu ülkeden **Hispanikler**, Hindistan ve Pakistan'da **Pencabiler**, Afganistan ve Pakistan'da **Peştular**, Endonezya'da **Sundanlılar**, Hindistan ve Pakistan'da **Sihler**, Mısır, Tunus, Libya, Cezayir ve Fas'ta **Berberiler**, bunlardan sadece bir kaçını temsil ederler.

Kürtler dünya üzerinde dört devletin topraklarına dağılmış durumdadırlar. Genel olarak güneydekiler Sorani ve kuzeydekiler Kurmançî diyalektlerini konuşurlar. Bu dört devlet üzerine dağılmış, birbirini

anlaması oldukça güç olan iki dile sahip Kürtlerin toplam nüfusu yaklaşık 25 milyondur.⁴ Etnik grupların nüfuslarını belirlemek her zaman zor olmuştur. Bunun birçok sebebi vardır. Bunlardan bazıları; çeşitli sebeplerden dolayı kimliğini ifade edememe, dilini konuşmadığı halde kimliğini sahiplenme, evlilikler sonucu sosyal bütünleşme ile sonuçlanan sürecin değişken bir biçimde nüfus sayımlarına yansımaları, sağlıklı nüfus verilerinin yenilenmesinin zor ve zaman alması gibi sebeplerdir.

Diğer taraftan toplumun geniş kesimleri farklı etnik gurupların nüfusları ile ilgili olarak abartma eğiliminde olmuşlardır. Bunun temel sebebi psikolojik ve diğer önemli sebebi ise demokrasi kültürü ile ilgilidir. İlk olarak toplumsal gündelik hayatta farklı tutum, davranış ve kültür sahibi olanlar daha fazla dikkat çeker. Gözle görünen sıradan bir görme olmayıp, idrak düzeyine, bilgi düzeyine yükseltilir. Bu durum farklı etnik gurupların nüfusunun olduğundan fazla görünmesine sebep olur. Yine buna bağlı olarak, genellikle küçük etnik topluluklar küçük olma, yalnız olma, dezavantajlı konumda bulunma psikozuyla sosyal hayatta daha aktif davranırlar. 'Etnik mobilizasyon' da diyebileceğimiz bu durum, söz konusu grupların nüfusunu olduğundan fazla gösteren diğer psikolojik faktördür. İkinci olarak, demokrasi kültürü, insan sevgisi felsefesi gelişmemiş ülkelerde veya toplum kesimlerinde farklılıklar olması gerekenden daha fazla dikkat çeker. Zira farklılığa tahammül oldukça düşük düzeyde tezahür eder. Bir tahammülsüzlük söz konusudur. Her seferinde görmekten rahatsızlık duyulan farklılığın, sıra dışılığın nicel varlığını ifade etmekte abartma yoluna gidilir. Temelde bu iki sebebe dayalı olarak her devlette ana etnik unsurun dışındaki etnik toplulukların nüfusu fazla görülür, sayısı artırılır ve oranı abartılır.

S. Huntington eserinde yukarıdaki fikri destekleyen şu bulgulara yer vermektedir; "1997 yılında beyazlar arasında yapılan ulusal bir ankette, siyahların Amerikalıların %40'ını oluşturduğu yönünde tahminde bulunanların oranı %15'ti; katılımcıların %25'i ise siyahların oranı konusunda %21 ile 30 arasında değişen tahminlerde bulundu. Kısacası beyazların %60'ı siyahların Amerikan halkının %20'sinden fazlasını oluşturduğu görüşündeydi; oysa o dönem siyahlar nüfusun %12.8'ini oluşturuyordu. Aynı biçimde, beyazların %43'üne göre, La-

tin Amerikalıların oranı %15'in üzerindeydi; oysa gerçek oran %10.5'ti." Huntington ABD'li beyazların Siyah ve Hispanik nüfus hakkındaki abartma eğilimine, onların kendilerini Siyahlardan ve Hispaniklerden daha fakir veya onları kendilerinden daha varlıklı ve imkânlı gördükleri bilgisini de ilave etmektedir.⁵ Bu tür toplumsal kanaatler de yine psikolojik olup, farklılığa yönelen algıda seçicilikle ilgilidir.

Esasen bu durum bütün dünyada geçerlidir ve yukarıda bahsedilen sebeplere istinaden gelişir. Dolayısıyla Türkiye'de de Kürtlerin nüfusunu olduğundan fazla görme eğilimi neredeyse ABD'deki Siyah ve Hispanik nüfusun oranını olduğundan fazla görme kadar ortak bir yaklaşımdır. Oysa bunlar gerçekliği olan bilgilerden çok sosyolojik ve psikolojik sebepleri bulunan yanılsamalardan ibarettir. CIA başta olmak üzere, yabancı kurumların internet sayfaları Türkiye'deki Kürt nüfusun oranını %20 gösterirken; Türkiye'de daha önce yapılmış birçok araştırma ve nüfus sayımı bu oranı %10 civarı bir rakam bulmuştur.⁶ Verilerin eski oluşu, Kürt kökenli nüfusun kırsalda yaşaması dolayısıyla nüfus artış hızının yüksek olması ve kendini saklama faktörleri göz önüne alındığında bazı kaynakların Türkiye'deki Kürt nüfusun oranını % 18-19, toplam nüfuslarını da 13-14 milyon vermesi daha sağlıklı veriler olarak kabul edilebilir.⁷ Bununla beraber, Türkiye'deki "Kürt Nüfus" ifadesi İran, Irak ve Suriye'nin aksine veya onlardakinden çok daha fazla oranda bulanık bir ifadedir. Zira Türkiye şehirleşmeyi % 70'ler gibi yüksek bir orana ulaştırmış, sosyal bütünleşmeyi ileri boyutlara taşımış bir ülke olarak, şehirlerde yaşayan yeni nesil "Kürt" nüfusun Kürtlüğü, kırsaldakine ve eski nesle göre büyük oranda farklılaşmıştır.⁸ Bu "Kürtlük" daha çok aileden tevârüs eden ve bu konuda seçim yapma imkânı olmayan bir "Kürtlük"tür. Bunun kırsaldakinden ve eski nesillerde temsil edilen "Kürtlük"ten farklı olduğu aşikârdır. Şehirlerdeki yeni nesil Kürt nüfusu, eski ve kırsaldaki Kürt nüfustan çok, şehirlerdeki yeni nesil Türk nüfusa ve bu anlamda bir Türklüğe yakındır.

Türkiye'deki Kürtler Kurmançî ve Zazakî diyalektlerini kullanırlar. Kurmançî de kendi içinde farklı tesirilere açık kalmış bölümlere ayrılır. Yer yer Arapça, Farsça ve Türkçe tesiriyle kelime hazinesi oluşmuş şiveler vardır. Kars civarının Kürtçesi ile Malatya-

⁴ Geniş bilgi için bak. Özkan Açıkgoz, Ortadoğunun Etnik Sosyal Yapısı ve Büyük Ortadoğu Projesi, **Büyük Ortadoğu Projesi**, Ed. Atilla Sandıklı, Kenan Dağcı, Tasam Yayınları, İstanbul 2006, ss.53-60, 65.

⁵ Samuel P. Huntington, **Biz Kimiz? Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı**, (Çev. Aytül Özer), CSA Global Yayın Ajansı, İstanbul 2004, s.314-315.

⁶ Ali Tayyar Önder, **Türkiye'nin Etnik Yapısı**, Genişletilmiş 32. Baskı, Fark Yayınları, Ankara 2007, ss. 31-51.

⁷ Geniş bilgi için bak. Özkan Açıkgoz, Ortadoğunun Etnik Sosyal Yapısı ve Büyük Ortadoğu Projesi, **Büyük Ortadoğu Projesi**, Ed. Atilla Sandıklı, Kenan Dağcı, Tasam Yayınları, İstanbul 2006, ss.53-60, 65.

⁸ Etnik gurupların zamanla farklılaşması ile ilgili bak. Lev Nikolayevič Gumilev, **Kavimlerin Türeyişi ve Yeryüzü Üzerindeki Yaşam Bölgeleri Etnogenezis ve Yeryüzü Biyosferi**, Çev. Nuri Eyüpoğlu, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2001. s. 100-101.

Adıyaman Kürtçesi çok farklıdır. O kadar ki büyük şehirlerde üniversite eğitimi almak üzere bir araya gelen gençlerden Karslı olanlar Malatya ve Adıyaman civarından olanları anlamazlar. Aynı şekilde büyük şehirlere gelen bu öğrenciler Kürtçe gazeteleri biraz da heyecanlanarak satın alırlar ama bu yayınların dilini anlayamazlar. Üçüncü olarak, Kürtçe yayın yaptığı söylenen televizyonun yayını Kars, Ağrı gibi kuzey kesimi Kürtleri anlayamazlar. Yayının Zazaki diyalektiyle yapıldığını düşünürler.

Türkiye içinde bile, dışarıdakilerin Kürt olarak nitelendiği bu insanlar bir birlerini neredeyse hiç anlayamazlar. Yayınlarını anlayarak okuyamaz, takip edemezler. Belki anlamalarını beklememek gerekir. Zira muhtemelen Kürtçe diye ifade edilen konuşma biçimi, Kürt olarak isimlendirilen ve çok daha küçük bir topluluğun dili iken; Kürt isminin kimlik olarak farklı civar topluluklara da sirayet etmesiyle önce isim olarak yayılmaya başlamış ve sonra köken olarak farklı ama aynı ismi taşıyan topluluklarda konuşulan benzer bir dil olarak genişlemesi anlam kazanmış bir konuşma biçimidir.⁹ Hızla bir dil olma yolunda olduğu doğrudur. Öyle ki, zamanın imkânları sayesinde, dil olma süreci önceki tecrübelerle göre çok daha kısa olabilecektir. Geçmişte bu süreç binli yıllarla ifade edilirken; bugün belki birkaç yüz yıl yetebilecektir. Ne var ki, bugün itibarıyla bu sürecin bitmediği yaşanan bir gerçektir. Kürt üst kimlikli toplumların yaşadığı ülkelerden her birine birbirini anlayamayan Kürt topluluklarının bulunması bunun en basit göstergesidir. Bu anlamda Türkiye içerisinde de durum farklı değildir. Yöreden yöreye bu dil farklılıklar arz etmektedir. Bu bağlamda kuzey doğu Anadolu bölgesi Kürtlerinin konuştuğu dil ile güney doğu Anadolu bölgesi Kürtlerinin konuştuğu dil birbirinden farklılık arz eder. Aynı farklılık doğu batı ekseninde bu bölgelerin kendi içerisinde de mevcuttur. Bu yörelerin Kürt kökenli Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları bir birleri ile ana dilleriyle anlaşmak isterlerse anlaşamazlar. Konuştukları anadil, anlaşabildikleri ortak bir lisan olmasa da, buna ortak bir isimle Kürtçe derler. Aralarında müşterek bir lisan bulunmasa da bir birlerini ortak bir isimlendirme ile Kürt olarak nitelerler. Dolayısıyla bu anlamda, dil birliğine bağımlı kalmaksızın bir üst kimliğin olduğu söylenmelidir.

İran'daki Kürtçe temelde Sorani Kürtçesidir. Fakat Farsça ağırlık söz konusudur. Irak'taki Kürtçe ise Zap suyu güneyi itibarıyla Sorani ve kuzeyi itibarıyla Gorani de denen Kurmançi diyalektine ayrılır. Özellikle Irak'taki Sorani Kürtçesi ve Suriye Kürtçesi Arapça ağırlığa sahiptir. Kültür olarak kan bağı ilişkiler güçlüdür. Bu anlamda klasik kabile, klan, aşiret yapısı sergiler. Bu duruma bağlı olarak 'şiddet kültürü', kültürün kendini ifade ettiği en belirgin araç konumundadır. Bunun dışında Türkiye'dekilerin Anadolu Türk Kültüründen farklı bir kültürleri söz konusu değildir. Kabaca aynı kültür paylaşılır. Diğer ülkelerdekiler de yine o ülkelerin ortalama kültürünü paylaşmaktadırlar. Ayrışma en belirgin olarak dilde ve kimlik tanımlamasında yani etnik isimlendirilmedir.

Dini olarak Türkiye ve Suriye'dekilerin hemen tamamı Müslüman'dır. Fakat Irak ve İran'dakilerin ekseriyeti Müslüman olmakla beraber, yüzde 10 kadar da olsa Hıristiyan, Yahudi ve Yezidi Kürt nüfusu mevcuttur.¹⁰ Politize olmuş İran ve Irak Kürtlerinin hemen hepsi ama özellikle Yahudi Kürtler İsrail ile sıkı temas halindedirler. Bunlardan İsrail'e göç eden aileler bile mevcuttur.¹¹ Türkiye'dekiler en eğitimli Kürtleri temsil ederler. Yine en dindar olanlar da Türkiye ve Suriye Kürtleridir. Her iki ülkede de Kürtleşmiş Seyyid ailelerinin geleneksel de olsa Kürt dindarlığı üzerinde büyük bir etkisi olduğu söylenebilir. Türkiye'de Bitlis ve Suriye'de Kamışlı'da yaşayan Kürtleşmiş Seyyid aileleri bu bağlamda zikredilmeye değerdir. Irak ve özellikle İran Kürtleri, Suriye ve özellikle Türkiye'deki Kürtlere göre İslam'a çok daha mesafelidirler. Laik anlayış ilk ikisinde çok baskındır. Siyasi hedefler için İslam özellikle ve bilinçli olarak ikinci plana itilmektedir. İslam vurgusunun Türkler ve Araplarla kardeşlik bağını güçlendirdiğini ve devletleşmeyi zorlaştırdığını düşünmektedirler. Bir kesim itibarıyla siyasi ayrılık, din kardeşliğine tercih edilmektedir. Bu tehlikeli fikirlerin çekirdeğinin hariçten sokulduğuna şüphe yoktur. Sosyal bünyeyi, asgari müştereklerde bütünleşmeyi tahrip eden ve istikrarsız coğrafyalar yaratma emelindeki bu düşünceler küresel güçlerin sistemli çalışmalarının alışılmış metotlarındanır.

Etnik, sosyal, kültürel ve demografik olarak böylesi parçalı yapıda toplam 25 milyonluk Kürt nüfusu söz

⁷ Her üç durumla ilgili de birçok defalar şahsi gözlemim ve tecrübelerim söz konusudur. İlk ikisi ile ilgili gözlemlerim lisans, yüksek lisans ve doktora yaptığım yıllarda İstanbul'da, üçüncüsü ile ilgili gözlemlerim ise, üniversitede görev yapmak üzere gittiğim Trabzon'da yaşanmıştır.

⁹ Kürtçenin kelime hazinesi ile ilgili ve Kürtlerin kökeni ile ilgili olarak bak. Orhan Türkdoğan, "Güneydoğu ve Etnik Yapısı", **Etnik Sosyoloji**, Derleyen: Orhan Türkdoğan, Timaş Yayınevi, İstanbul 2006. s. 118-119.

¹⁰ Özellikle Yezidi Kürtler için bak. İrene Melikof, **Uyur İdik Uyardılar**, (Çev. Turan Alptekin), Demos Yayınları, İstanbul 2006, s. 118 ve muhtelif sayfalar.

¹¹ Bu tür bilgileri Erbil ve Kerkük gibi Türkmenlerin Kürtlerle birlikte yaşadığı şehirlerde meskûn bulunup eğitim için Türkiye'ye gelen Türkmen veya Kürt öğrencilerden almak mümkündür. Biz de bilgiyi bu yolla edindik.

konusu iken; dünya üzerinde devleti olmayan parçalı ama daha büyük, küçük ama daha bütüncül başka etnik topluluklar da mevcuttur. Bu topluluklar daha önce belirtildiği gibi, daha büyük farklı etnik gurupların kurduğu devletlerin çatısı altında kimliklerini yaşamakta, sosyal varlıklarını devam ettirmektedirler.

4. Ülkeler Bazında-Dünya Üzerinde Devleti Olmayan Diğer Büyük Etnik Topluluklar

ABD: Amerika Birleşik Devletleri'nde hemen her ülkeden insan yaşamaktadır. Bunun diğer anlamı, ABD'de çeşitli etnik guruplardan toplulukların bir arada yaşadığıdır. En başta **Zenciler** sayılmalıdır. Bu ülkede yaklaşık 45 milyon Zenci yaşamaktadır. Bununla beraber, temel insani haklar ötesinde, kültürel haklar adı altında veya başka kılıflar içinde herhangi bir özgürlük veya özerklik peşinde değildirler. Farklı bir etnik kökenden de olsalar, ABD vatandaşı olmak onlar için ayrıca onur duyulan bir kimlik kaynağıdır. Ana dilleri bugün itibarıyla hepsinin İngilizce olsa da, derilerinin rengi bu ülkede onların farklı bir etnik gurup olarak algılanmalarına yetmektedir. Etnik farklılık ötesinde insani bir küçük düşürülmeye işaret eden bu durum bile onların etnik temele dayalı siyasi bir yapılanma talep etmelerine sebep olmamaktadır. Deri rengine dayalı etnik kimliklerini ABD vatandaşı olarak bu ülkede farklı etnik kökenlerden beyazlarla birlikte yaşamak onlar için yeterince etnik kimliği tatmin edebilmektedir. ABD'nin taşında toprağında emekleri ve alın terleri bulunmasına ve nüfusları birçok devlet sahibi etnik topluluğun nüfusundan büyük olmasına rağmen, kısmen veya tamamen müstakil bir devlet anlamında farklı bir talep akıllarından bile geçmez.

Hispanikler denen Güney Amerika'nın Küba, Kostarika, Brezilya ve Arjantin gibi sorunlu birçok ülkeden ve Kuzey Amerika'nın Hispanik kuşağını temsil eden Meksika'dan gelen İspanyol ve yerli karşımı melezlerin oluşturduğu grup diğer büyük etnik guruptur. Göçler ve yüksek doğum oranı ile hızla artan nüfusları şu an itibarıyla 45-50 milyondur. Hemen hepsi İspanyolca'yı konuşmakta hatta önemli bir kısmı İngilizceyi bilmemekte ve sadece ana dilini konuşmaktadır. ABD'nin diğer beyaz topluluklarından farklı olarak hemen tamamı Katolik kilisesine mensup olan Hispaniklerin nüfusu California, Columbia ve Texas gibi birkaç eyalette çoğunluğu oluşturmaktadır. Bununla beraber herhangi bir özerklik veya benzeri siyasi oluşum talepleri yoktur.¹²

ABD'deki diğer etnik gurupların başında Hindistan-

lılar, Filipinliler, Çinliler, Pakistanlılar, İranlılar, Koreliler, Ruslar, Ermeniler ve Yahudiler gibi topluluklar gelmektedir. Bunların her birinin nüfusu en az milyondan fazla olmakla birlikte herhangi bir siyasi talepleri söz konusu değildir. Bunlardan daha fazla nüfuslu olan ve ilk Avrupalı yerleşimci İngiliz Anglo-Sakson Protestanlardan hemen sonra gelen Alman, İngiliz, Fransız ve İtalyanlar Amerikalılık kimliğini çoktan içselleştirmişler ve bunların hepsi birlikte bugün Amerika toplumunun bel kemiği olan Avrupalı beyazlar gurubunu oluşturmaktadırlar.

Kanada: Kanada'nın etnik dağılımında en önemli yeri **İngiliz asıllı Kanadalılar** oluşturur. Bunların ülke nüfusu içindeki oranı % 28'dir. Diğer etnik gruplar ise şöyle sıralanır; % 23 ile **Fransızlar**, % 15 ile **diğer Avrupalıların tamamı**, %6 **Arap**, % 2 **Kızılderili** ve % 26'da bütün diğer etnik gruplardır. Dini dağılım **Katolik Hıristiyanlardan** yana ağırlıklıdır. Ülkenin % 42'si **Katolik**, % 23'ü **Protestan**, % 2'si **Müslüman**'dır. Kanada da **İngilizce** ve **Fransızca** resmi dildir. İlkini konuşan nüfus oranı % 59 ve ikincisini konuşanların oranı ise % 23'tür.¹³

Dolayısıyla Kanada'da hiçbir etnik grubun kahir ekseriyeti sağlama durumu söz konusu değildir. En büyük etnik gurup İngiliz asıllılar olmakla birlikte onlar da toplam 10 milyon kadar nüfusa sahiptirler. 33 milyonluk ülkenin üçte birini bile oluşturamamaktadırlar. Kanada'da 7 milyonluk nüfusları ile ikinci en büyük etnik gurup olan Fransız asıllılar Qubec merkezli bölgede toplanmış bulunmaktadırlar. Qubec ülkenin her bakımdan en gelişmiş yeridir. Demokratik bir ayrılık arzulamaktadır. Yakın zaman önce halk oylaması yapılmış, bölgenin % 51'i birlikten yana tavır belirlemiştir. Qubec bölgesinin % 49'u ise ayrılıktan yana oy kullanmışlardır. Bununla beraber bu ayrılık arzusu son derece farklı bir karaktere sahiptir. Bu ayrılık talebi, bir etnik ayrılık talebi değildir. Bölgeseldir. Ekonomik imkânları başkasıyla paylaşmak istemeyenlerin, geri kalmış başka bölgelerde yaşayanların ekonomik külfetini taşımak istemeyenlerin talebidir. Bu durum, İtalya'da Kuzey bölgenin ayrılık talebi gibi bir durumdur. Qubec'te demokratik eğilim yüzde bir farkla da olsa birliğin devamından yana somutlaşınca toplumun kararına herkes gibi ayrılık isteyen Qubec'liler de son derece saygı göstermişlerdir. Bu anlamda pekâlâ bir toplumsal bütünleşme söz konusudur. Etnik, kültürel, irki bir ayrışma ve bu temelde bir siyasi yapılanma talebi söz konusu değildir. Ayrılmak isteyen Qubec'lilerin en ufak bir sistemli şiddet veya terör hareketine yöneldikleri veya böyle bir eğilimi destekledik-

¹² Samuel P. Huntington, **Biz Kimiz? Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı**, (Çev. Aytül Özer), CSA Global Yayın Ajansı, İstanbul 2004, ss. 312-316.

¹³ Çevrimiçi; <http://www.birlesikekipler.com/haritageneel.asp> 16.04.2008

leri görülmemiştir. Her topluluk kendi kültür ve kimliğini 'Kanadalılık' adı altındaki sosyal bütünleşme içerisinde doyuma ulaştırabilmektedir. Bir anlamda başta ABD olmak üzere, birçok ülke gibi Kanada da farklılıkların birlikteliğini sergilemektedir. Farklı etnik yapıları, din ve dilleri güçlü bir sosyal bütünleşme sayesinde ekonomik, siyasi ve hatta kültürel güce dönüştürmüştür. Bu ülkeler bugün dünyanın en güçlü ülkelerinin başında gelmektedirler. Gücün sırrı ise bellidir. Farklılıklara değil, ortak değerlere vurgu ile toplumsal bütünleşmedir. Farklılıkların kurallı bir şekilde çatışması, toplumsal alt sınırlar oluşması, bunun toplumu dinamize etmesi ve nihayet toplumsal rekabet ve üst yapıya akseden güçlü toplumsal enerjidir.¹⁴

İngiltere: İngiltere; İskoçya, İrlanda ve Galler ile birlikte Büyük Britanya'yı oluşturan dört bölgeden biridir. Yaklaşık 60 milyonluk İngiltere nüfusunun % 60'ı İngilizlerden oluşmaktadır. Kalan kısmın % 9.6'sını **İskoçlar**, % 1.9'unu **Welsh**'ler ve % 1.8'ini de **Ulster**'ler oluşturmaktadır. İngiltere'de göçmenlerin nüfusu oldukça fazladır. Toplam nüfus içindeki göçmen nüfusun oranı ise % 25'tir. İngiltere nüfusunun yaklaşık olarak 35 milyonunu İngilizler, 6 milyonunu **İskoçlar**, 3 milyonunu **Galliler**, 15 milyon kadarını da Hindistan ve Pakistan başta olmak üzere, bütün eski İngiliz sömürgelerinden gelen **göçmenler** oluşturmaktadır.¹⁵ İngiltere'de yüzde 10'luk nüfuslarıyla 6 milyon **Müslüman** yaşamaktadır. Daha çok Hindistan ve Pakistan menşeli bu insanların hepsi ortak dinleri dolayısıyla aynı etnik guruba mensup görülmektedir. Bu kimlik büyük oranda içselleştirilmiş olmasına rağmen Müslümanların bu ülke içinde herhangi farklı bir siyasi talepleri gündeme gelmemiştir. Müslümanlar, İngiliz ve Hıristiyan bir ülkede pekâlâ etnik ve dini tatmine ulaşabilmektedirler. Gerek dini, gerek ırki farklı etnik kökenden toplulukların İngiltere'nin ulusal birliğiyle ilgili herhangi bir sorunları yoktur. Değişik şekillerde gün yüzüne çıkan farklı etnik kökene ait olma hali, İngilizlerle sosyal bütünleşmede bir sorun yaratmamıştır. Mevcut sorunlar ise, her bir etnik azınlığın kendine ayrı bir devlet veya özerk bir bölge talep etmesini gerektirmemektedir. Sorunlar ulus devlet çatısı altında ve demokratik hukuk devlet sistemi içerisinde çözüme kavuşturulabilmektedir. Büyük Britanya'yı oluşturan dört bölgeden biri olarak İngiltere bu etnik yapılarıyla sosyal bütünleşmeyi sağlamış bir toplumdur. Bununla beraber İrlanda yakın zaman

önce birlikten kopmuştur. İskoçya ise dışarıdan yapılan baskı ve taziyelerle bu sürece doğru zorlanmaktadır.

Fransa: Son verilere göre Fransa'nın nüfusu 60 milyondur. İçerisinde çeşitli etnik guruplar yaşamaktadır. Bunlardan 16 tanesinin nüfusu 100 binin üzerinde, 10 tanesinin ise 100 binin altındadır. Dolayısıyla Fransa'da kabaca 26 etnik grup yaşamaktadır.

Bunların en büyüğü **Brötanlar**'dır. Nüfusları 2 milyondur. Bunların kendi ana dilleri olan Brötan dilini konuşması yasak değilse bile toplumsal baskı ile kontrol altına alınmıştır. Sosyal çevre bu dilin konuşulmasını hoş karşılamaz. Sosyal baskı nedeniyle hemen hepsi Fransızca konuşur. Buna rağmen dil ve etnik tatminin sağlandığı siyasettense, sosyal refahın korunduğu sosyal bütünleşme tercih edilmiştir. Farklı bir devlet arayışında değillerdir. En azından şiddet boyutunda böyle bir teşebbüs yoktur.

Fransa'da yaşayan ikinci büyük etnik topluluk **Almanlar**'dır. Alsas Loren Bölgesinde 1 milyon 400 bin ve çeşitli diğer bölgelerde 200 bin olmak üzere Fransa'da toplam 1 milyon 600 bin Alman yaşamaktadır. Bunların ayrı bir devlet olmak veya Almanya'ya katılmak gibi bir davaları yoktur. Farklı bir mezhep olarak Protestanlığı yaşayabiliyor olmaları, dillerini konuşabiliyor olmaları, kültürlerini hayata tatbik edebiliyor olmaları onlar için sosyal tatmin adına da, etnik duyguları tatmin adına da yeterli bulunabilmektedir.

Fransa'da yaşayan diğer etnik topluluk **İtalyanlar**'dır. Bunların nüfusları 1 milyon 200 bindir. Diğer bir etnik gurup olan **Korsikalıların** nüfusu ise 400 bindir. **Fransa Basklarının** nüfusu ise 250 bindir. Bunlara ilave olarak Fransa'da 2 milyon da Kuzey Afrika **Müslüman** nüfus yaşamaktadır. Bunlar Tunus, Libya, Cezayir ve Faslı **Araplardan** ve **Berberilerden** oluşmaktadır.¹⁶ Bu sonuncuların zaten siyasi bir talepte bulunma lüksleri bile söz konusu değildir.

Bu kadar belirgin etnik farklılaşmaya rağmen, dışarıdan bakan bir kişi Fransa'nın top yekûn bir ülke olduğunu, tek bir etnik gruptan yani tamamıyla Fransızlardan oluştuğunu düşünür. Oysa Fransa'da etnik manzara hiçte böyle değildir. Ülke içi sosyal hakların dağılımı, kültürel farklılıkları yaşama hakkı için açılan alanlar, kişisel haklar bu toplulukları Fransa'da Fransızlar ile bir arada yaşamaya razı

¹⁴ Kanada'nın farklılıkları nasıl güçlü bir ulusal sinerjiye dönüştürdüğüyle ilgili olarak bak. Leslie Lipson, **Demokratik Uygurlik**, (Çev. Haldun Güralp, Türker Alkan), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1984. ss.115-123.

¹⁵ Çevrimiçi: www.advanced.com/bilgi-bankasi/ulkeler/irlanda.asp Erişim 22 Nisan 2008.

¹⁶ Cemal Şener, "Avrupa'da Yaşayan Etnik ve Dinsel Gruplar", Çevrimiçi: <http://www.haberakademi.net/default.asp?inc=makaleoku&hid=2330>, Erişim: 24 Nisan 2008. Ayrıca bak. Cemal Şener, "Avrupa'da Yaşayan Bazı Etnik ve Dinsel Gruplar" Çevrimiçi: <http://www.turkishdelight.fr/forum/viewtopic.php?p=80551&sid=16f92dcdb37249f743a578301e6273df>, Erişim: 02 Mayıs 2008.

edebilmektedir. Farklı sesler muhakkak bulunmakta fakat sistemli olarak şiddete başvurma sözü de değildir. Terör örgütü kurmak yoluyla şiddet sergilemek veya bunu yapanları desteklemek veya mazur göstermek söz konusu değildir. Üstelik Fransa Avrupa Birliği'nin baskısına rağmen "azınlık" kavramını hâla kabul etmemekte ve herkesi yasalar önünde eşit bireyler olarak görmektedir. Ayrıca şu veya bu etnik grubun hakları gibi bir hukuki düzenlemeye ihtiyaç duymamaktadır. Bunu telkin eden uluslar arası örgütlere de kararlılıkla olumsuz cevap vermektedir. Kendilerine özgü Fransa içi toplumsal uyumun böyle bir uygulamaya ihtiyaç duyurmadığını bildirmektedir.¹⁷ Bu durum son derece dikkate değer bir uygulamadır. Oysa aynı Fransa, her fırsatta Türkiye'deki Kürtlerin kültürel haklarıyla ilgilenebilmektedir. Kürtlere azınlık statüsünün tanınmasını isteyebilmektedir. Bütün bunlar Fransız üst düzey yöneticileri ve eşleri tarafından gündeme getirilebilmektedir. Bu durum, dünya üzerindeki etnik sorunların kaynağının, devletlerarası ilişkiler ayağına işaret etmesi bakımından son derece kayda değerdir.

İspanya: 2006 verilerine göre İspanya'nın nüfusu 41 milyondur. İçinde birçok etnik topluluk yaşamaktadır. Bazı yaklaşımlara göre, İspanya tam bir etnik karışım coğrafyasıdır. İspanya halkı içinde yaşamakta olan ve eriyik halde bulunan belki yüzlerce etnik topluluk bulunmaktadır. Bu anlamda İspanyol ulusu, Anthony D. Smith'in ifadesiyle "ulusların ulusu"dur. Ana etnik unsur olan İspanyollar dışında bu ülkede yaşayan belli başlı etnik topluluklar ise 6.5 milyonluk nüfusları ile **Katalanlar**, 5 milyonluk nüfusları ile **Galisienler**, 1.5 milyonluk nüfuslarıyla **Basklar**'dır.¹⁸ Bunlara ilave olarak Kuzey Afrikalı **Müslüman** göçmen gruplar bulunmaktadır. Basklar dışında ayrılık talebini şiddet boyutunda ifade eden bir grup yoktur. Elbette Baskların da tamamı teröre destek vermemektedir. Bunlar ve diğer etnik grupların tamamı için İspanya içerisinde yaşamak etnik kimliğin sonu değildir. Hepsisi de kimliğini her anlamda yaşayıp kendini ifade edebilmektedir. Farklı bir siyasi yapılanmanın bu anlamda artı bir katkısının olmayacağını bilmektedirler. Böylesi bir talebin, eldeki birçok imkânın kısmen veya tamamen yitirilmesine sebep olacağını da farkındadırlar.

Çin: Son verilere göre ülke nüfusu 1 milyar 273 mil-

yondur. 1935 yılında yapılan araştırmada Çin'de 400 kadar etnik gurubun yaşadığı tespit edilmiş fakat daha sonraki resmi kaynaklar bu sayıyı belli başlı 56 etnik gurupla sınırlandırmıştır. Azınlıkların toplam nüfus içerisindeki oranı % 8'dir. Bu oran rakam olarak biraz fazlasıyla 100 milyona tekabül eder. Çin'in yerli halkı olan Han sülalesinden başka nüfusu 4 milyonu geçen dokuz etnik grup vardır. Bunlar büyükten küçüğe doğru sırasıyla 14 milyonluk nüfusuyla **Zhuanglar**; muhtelif kaynaklara göre 10 ila 30 milyon arasında değişen nüfuslarıyla **Uygur, Kazak Türkleri**; 10 milyonluk nüfuslarıyla **Huiler**, 8 milyonluk nüfuslarıyla **Mançu'lar**, 7 milyonluk nüfusları ile **Miaolar**, 6.5 milyonluk nüfuslarıyla **Yiler**, 6 milyonluk nüfuslarıyla **Moğollar**, 5.5 milyonluk nüfuslarıyla **Tujialar**, 5 milyonluk nüfusları ile **Tibetlilerdir**.¹⁹ Çin devlet sistemi son yıllarda kapitalizme açılmakta olan ama büyük oranda kapalı bir komünist sistem olduğu için etnik grupların durumları ile ilgili çok fazla bilgiye sahip değiliz. Bununla beraber Türkiye'ye gelenlerden dolayı Uygur ve Kazak Türklerinin durumunu, ABD'de ikamet etmekte olan dini liderlerinden dolayı da Tibetlilerin durumunu nispeten daha iyi bilmekteyiz. Her iki etnik gurup da Çin'e karşı bağımsızlık mücadelesi vermektedirler. Görüldüğü kadarıyla bunun için yeterli insani ve hukuki sebep oluşmuş durumdadır. Ekonomik ve siyasi olarak buna imkân bulup bulamayacaklarını zaman gösterecektir. Bununla beraber, Çin gibi demokrasiye kapalı, ceberut bir devlet içerisinde özgürlük isteyen toplulukların durumuyla, dünyanın diğer birçok yerindeki örneklerin durumunun aynı tutulamayacağı ortadadır. Buradan çıkarılabilecek fikir şudur ki; Çin de kendi içinde onlarca farklı etnik guruptan topluluğu barındıran bir ülkedir. Ne var ki, ortada binlerce yıldır yaşayan sadece Çin devletidir. Etnik farklılıklar farklı devlet olmayı gerektirmemiştir. Tarih buna en büyük tanıktır.

Rusya: 2002 yılı sayımlarına göre, Rusya Federasyonunun toplam nüfusu 142 milyondur. Bu rakamın % 80'ine tekabül eden 115 milyonu Ruslardan oluşmaktadır. Geriye kalan nüfus bir birinden değişen derecelerde farklı olan 160 etnik guruptan oluşmaktadır. Bunlardan Ruslar hariç tutulursa, nüfusu 1 milyondan fazla olan etnik gruplar 6 tanedir. Rusya Federasyonu içerisindeki bu büyük etnik gruplar 5.2 milyonla **Tatarlar**, 2.9 milyonla **Ukraynalılar**,

¹⁷ Çevrimiçi: www.bloodbook.com/race-eth.html - 73k -, Ayrıca bak. www.frmtr.com/guncel/237247-fransa-nin-kurt-sevgisi-nere-den-kaynaklaniyor.html - 85k -, Erişim: 02 Mayıs 2008.

¹⁸ Çevrimiçi: <http://tr.wikipedia.org/wiki/Katalanlar>, Erişim: 02 Mayıs 2008. Ayrıca Bak. Cemal Şener, "Avrupa'da Yaşayan Etnik ve Dinsel Gruplar", Çevrimiçi: <http://www.haberakademi.net/default.asp?inc=makaleoku&hid=2330>, Erişim: 24 Nisan 2008.

¹⁹ Çevrimiçi: www.bloodbook.com/race-eth.html - 73k -, Ayrıca bak. www.turkish.cri.cn/chinaabc/chapter6/chapter60102.htm - 23k -, www.trmilitary.com/forum/tsk-avrupanin-en-buyuk-ordusu-vp44754.html?highlight=-101k -, www.buyuk.org/ulkeler/cin.html - 6k - Erişim: 6 Mayıs 2008. Ayrıca Bak: Çin Halk Cumhuriyetinin 56 Resmi Etnik Grubu, Çevrimiçi: http://tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87in_Halk_Cumhuriyeti'nin_56_resm%C3%AE_etnik_grubu, Erişim: 26 Mayıs 2008.

1.6 milyonla **Başkurtlar**, 1.7 milyonla **Çuvaşlar**, 1.4 milyonla **Çeçenler** ve 1.1 milyonla **Ermenilerdir**. Sadece Çeçenlerin ayrı bir devlet olmak gibi niyetleri vardır. Diğerlerinde böyle bir emel söz konusu değildir. Güçlü bir Rusya içerisinde kültürlerini yaşamak onlar için daha cazip görülmektedir.²⁰ Bütün etnik gurupların değişen derecelerde ve mahiyetlerde bir kısım sorunları bulunmakta fakat bu sorunları Rusya birliği içerisinde çözmenin onların etnik kimliklerini zaafa uğraticı bir durum olmadığı kanaatinde dirler. Bu yapı içerisinde sorunları çözmenin daha kolay olacağını, üstelik bu yapıdan çıkmak istediklerinde ortaya çıkacak devasa ilave sorunların hiçbir zaman çözülemeyeceği düşüncesindedirler. Çeçenlerin durumu ortadadır. Dolayısıyla bu guruplar için ayrılmak ve sonu olmayan bir özgürlük savaşı vermek yerine, enerjilerini ülke içi demokratikleşme ve kaynakların eşit dağılımı için demokratik mücadeleye hasretmek daha akılcıdır. Marjinal guruplara rağmen mutedil büyük toplum kesimleri bunun farkındadırlar. Bu sebepten dolayı olacak, parçalı yapısına rağmen Rusya'da etnik farklılıktan dolayı ayrılmak isteyen gurup kalmamış gibidir. Sovyetlerin parçalanmasıyla bu süreç doğal bir dengeye ulaşmış ve bugünkü karşılıklı çıkar ilişkisine dayalı mutedil duruma gelmiştir. Dünya siyasi veya ekonomik sisteminde büyük bir değişiklik olmadığı müddetçe Rusya'da ikinci bir büyük etnik parçalanma beklemek mümkün gözükmemektedir.

Hindistan: 2001 verilerine göre ülkenin nüfusu toplam 1 milyar 30 milyondur. Ülkede konuşulan belli başlı 850 dil mevcuttur. **Hint-Aryan** etnik grubu nüfusun % 72'sini, **Dravitler** % 25'ini ve diğerleri de % 3'ünü oluşturur. Bu ülkede etnik kimliği şekillendiren en önemli faktör dindir. Hindistan, Pakistan ve Srilanka'da toplam 250 milyon Dravit topluluğu bulunmaktadır. Bununla beraber Dravit dilini konuşanların toplamı 170 milyondur. Bunun anlamı, Dravit dilini konuşmayan ama kendini Dravit olarak tanımlayan veya dışarıdan Dravit olarak tanımlanan 80 milyonluk ilave bir kitlenin bulunduğudır. Dünyanın başka yerlerinde de olduğu üzere, dil ile etnik topluluğun sınırlarının bir birine kavuşması ve örtüşmesi gerekmemektedir. Çoğunlukla da bu sınırlar bir birinden farklılık arz etmektedir. Dravitler bunun örneklerinden sadece birisidir. Ülke nüfusunun % 81'i **Hindu**, % 12'si **Müslüman**, % 2'si **Hristiyan** ve % 4'ü diğer dinlerdendir. Özellikle Müslümanların durumu kayda değerdir. Zira 120 milyon gibi

azımsanmayacak bir nüfusa sahiptirler. Bu topluluk mensupları köken itibariyle Hint-Aryan, Dravit veya başka bir Hindistan menşeli gruptan olsa da kendilerini onlardan ayrı düşünür, ayrı yaşarlar. Bu nedenle Hindistan'daki Müslümanlar müstakil bir etnik topluluk olarak görülür. *Dolayısıyla Hindistan'da 120 milyonluk devleti olmayan bir etnik topluluğun yaşadığını söylemek mümkündür.* Bununla beraber, ayrı bir devlet olmaktan çok demokratik, kültürel haklarının verilmesini arzulamaktadırlar.²¹ Hindistan'da 30 milyon da **Pencabi** bulunmaktadır. Coğrafyası ve nüfusu bu kadar büyük bir ülkede yaşamak bile onlar için rahatsız edici değildir. Devlet talepleri yoktur. Bunun için her hangi bir sistemli terör hareketine iştirak etmiş veya destek vermiş değildirler. Bu büyük ülke içerisinde yüzlerce gruptan birisi olarak yaşamak, onlarda yeterli etnik tatmin sağlamaktadır.

Endonezya: Resmi olmayan son rakamlara göre 215 milyon nüfusu vardır. Ülkede 250'den fazla farklı dil konuşulmaktadır. Bir o kadar da farklı etnik topluluklar vardır. Bunlardan en büyükleri ülke nüfusunun % 33'ünü oluşturan **Javalılar**, % 15'ini oluşturan **Sundanlılar**, % 6'sını oluşturan **Maduralılar** ve % 5'ini oluşturan **Malaylılar**dır. Ülke nüfusunun geri kalan % 40 kadarı onlarca daha küçük etnik guruplardan oluşmaktadır. Bu etnik gurupların hemen hepsi %90-99 oranında Müslüman'dır. Ana etnik grubun nüfusu yaklaşık 80 milyon iken; ikinci büyük etnik grubun nüfusu da 37 milyondur. Buna rağmen her ikisinin de tamamına yakını Müslüman olduğu için ayrı devlet olma gibi bir emelleri yoktur. Maduralılar ve Malaylar da aynı durumdadırlar. Görüldüğü gibi, dinin farklı menşee sahip toplumlar arasında ortak kader oluşturma gibi ciddi bir rolü vardır. Bu rol, uzun vadede parçalı yapının aynı etnik topluluk bünyesinde birleşmesini de beraberinde getirebilecektir. Bu birleşme, parçalardan en büyüğünün etnik kodları altında olabileceği gibi, farklı ve yeni bir takım kodlar altında da olabilecektir. Endonezya'da farklı etnik menşelerden toplulukların İslam çatısı altında böyle bir yolun başında oldukları söylenebilir. Özellikle Malayların yakın coğrafyada kendi soydaşlarına ait müstakil bir devletleri olmasına rağmen bu durumdan ayrılma yönünde etkilenmemişlerdir. Ülke birliği içerisinde etnik, sosyal, dini ve kültürel tatmini daha iyi sağlayabildiklerinin bilincindedirler.²²

²⁰ Fikret Ertan, "Rusya'nın Nüfusu ve Dağılımı" Çevrimiçi: <http://arsiv.zaman.com.tr/2003/11/27/yazarlar/fikretertan.htm> , Ayrıca Bak. http://tr.wikipedia.org/wiki/Rusya_Federasyonu , Erişim: 1 Mayıs 2008.

²¹ Çevrimiçi: www.bloodbook.com/race-eth.html - 73k - , Ayrıca bak. www.milliyet.com.tr/1999/08/13/entel/entel.html - 19k - , Erişim: 6 Mayıs 2008.

²² Rakamlarla ilgili bilgiler için bak: Çevrimiçi: www.bloodbook.com/race-eth.html - 73k - , Ayrıca bak. www.tarihogretmeni.net/forum/arsiv-konu-8455.0-endonezya.html - 18k - , Erişim: 6 Mayıs 2008.

Pakistan: Son verilere göre ülkenin nüfusu 169 milyondur. Pakistan'da yirmiden fazla farklı dil konuşulmaktadır. Bunlardan en önemlileri nüfusun % 48'inin konuştuğu **Pencabi** dili, % 12'sinin konuştuğu **Sindi** dili, % 10'unun konuştuğu ve Pencabi dilinin bir diyalekti olan **Siraki** dili, % 8'inin konuştuğu **Peştü** dili ve % 3'ünün konuştuğu **Beluçi** dilidir. Etnik toplulukların sınırları her zaman dillerin sınırları ile birebir örtüşmeyebilir. Bu durum Pakistan'da da görülmektedir. Zira Pakistan'daki etnik toplulukların yüzdesi konuşulan dillerin yüzdesi ile aynı değildir. Şöyle ki, kendini Pencabi etnik topluluğuna mensup görenlerin oranı % 59, Peştun olarak tanımlayanlar % 13.8, Sindi olarak tanımlayanlar % 12, Muhacir olarak tanımlayanlar % 7.7, Beluçi olarak tanımlayanlar % 4.3 olarak dil ayrışmasından ayrı bir görünümlü arz etmektedir.²³

Göründüğü kadarıyla ana etnik grup olan Pencabi grup merkezli bir toplumsal-psikolojik bütünleşme söz konusudur. Kendini Pencabi tanımlayanlar 80 milyon kadardır. Diğer etnik grupların da Pakistan'dan ayrılma ve müstakil bir devlet olma gibi bir eğilimleri yoktur. Bu anlamda ne terörist yapılanma mevcuttur ve ne de sistemli şiddet söz konusudur. Ortak Pakistanlılık şuuru etrafında işlevsel bir sosyal bütünleşmenin varlığından kuvvetle bahsedilebilir. Aksi halde bu kadar farklı etnik yapıyı hem de Pakistan için Hindistan gibi güçlü bir düşmanın yanı başında bir arada tutmak mümkün olmayabilirdi.

Afganistan: En son 1979'da yapılan nüfus sayımında ülke nüfusu 15,5 milyon çıkmıştır. Nüfus artış hızının yüzde 3-4 olması dikkate alınarak 2007 nüfusunun 30 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bununla beraber, savaşın eksik olmadığı ve hala siyasi istikrarsızlığın devam ettiği bir ortamda; halkının 3 milyonunu Pakistan'a, 1.5 milyonunu İran'a ve 150 bin kadarını da başka ülkelere göç vermiş bir ülkenin nüfusunu doğru olarak tahmin etmek son derece zordur. Bu durumda bu rakamlar son derece spekülatif rakamlardır. Bununla beraber, etnik toplulukların genel nüfusa oranları yine yaklaşık olarak tahmin edilebilmektedir. Afganistan'ın etnik tablosu kabaca şöyledir: %44-48'i **Peştulardan**, %25 kadarı **Taciklerden**, %11 kadarı **Hazaralardan**, %10'u **Özbek**, %5 kadarı **Türkmen**, **Aymak**, **Kazak**, **Kırgız** olmak üzere Özbeklerle birlikte toplamda %15 kadarı da **Türklerden** oluşur. Geri kalanı daha küçük etnik topluluklardır. Nüfus bazı kaynakların kabul ettiği gibi 25 milyon kabul

edilirse bu oranlar üzerinden etnik toplulukların nüfusu şöyle belirir: **Peştular** 12 milyon, **Tacikler** 6 milyon, **Hazaralar** 2.7 milyon, **Türkler** 3.7 milyon kadar nüfusa sahiptirler. Geriye kalan 1 milyon kadar nüfusu da **Beluçiler**, **Araplar**, **Sihler** ve **Pencabiler** gibi ülkenin küçük etnik gurupları oluşturur.²⁴

Bu durumda Afganistan'da dört etnik gurup öne çıkmaktadır: Peştular, Tacikler, Türkler ve Hazaralar. Afganistan'daki Peştular gerek nüfuslarıyla gerek ülke içi etkinlikleriyle en dikkat çeken guruptur. Bu gurubun nüfusu Pakistan'dakilerle birlikte yaklaşık 32 milyondur. Daha sonra görüleceği üzere bu sayı İran, Hindistan ve diğer bölge ülkelerindekilerle birlikte 40 milyonu aşmaktadır. Bununla beraber Peştuların kendilerine özgü etnik bir temele dayalı devletleri mevcut değildir. Ortada böyle bir talep de yoktur. Olsa da bunun işlevsel olmadığını hepsi bilir. Ne Pakistan, ne Afganistan ve ne de İran, Hindistan böyle bir siyasi yapılanmaya izin verir. Böyle bir devletin kurulduğu var sayılsa bile kara, deniz, hava koridorlarından mahrum bir devletin yaşama şansı yoktur. Durumu bugünkü Afganistan'dan daha iyi olamaz. Afganistan'daki çatışmalar ise, temelde kabile ayrılıklarını kullanan küresel güçlerin nüfuz savaşından ibarettir. Afganistan'daki diğer önemli ve büyük etnik gurup olan Taciklerin, Tacikistan'daki 3.5 milyonluk Tacik nüfusu ile birleşerek yaklaşık 10 milyonluk Tacik nüfusuna dayalı etnik bir devlet oluşturma düşünceleri söz konusu değildir. Bu düşünce oluşsa da Peştular için geçerli olan şartlar aynen onlar için de geçerlidir. Afganistan'daki Türklere gelince, bunların da bölgedeki devletlerden Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Kazakistan ve İran'da soydaşları bulunmaktadır. Fakat güçlü bir kabile kültürü onları da ayırmaya yetmektedir. Kaldı ki, bunların kendi aralarında ortak bir devlet olma gibi bir idealleri yoktur. Olsa da bunun uygulanabilirliğinin olmadığı açıktır. Zira çok zaman siyasi, ekonomik çıkarlar, etnik olarak yakın guruplarla değil, farklı guruplarla paralellik arz etmektedir. Devleti kuran kudret ise, çok zaman etnik birlik değil, siyasi, sosyal, ekonomik menfaat birliği olmaktadır.

İran: Ülkenin nüfusu son verilere göre 71 milyondur. Ülkede başlıca etnik guruplar resmi ve de kabul edilen yaygın verilere göre şöyle dağılır: %51 **Farslar**, %26 **Türkler** (%24'ü Azerilerden, %2'si Türkmenlerden oluşur), %8 **Gilakiler** ve **Mezandaraniler**, %7 **Kürtler**, %3 **Araplar**, %2 **Beluçiler**, %2 **Luriler** ve %1 diğerleridir.

²³ Çevrimiçi: countrystudies.us/pakistan/31.htm, Erişim: 7 Mayıs 2008.

²⁴ Geniş bilgi için bak. Özkan Açıkgoz, Ortadoğunun Etnik Sosyal Yapısı ve Büyük Ortadoğu Projesi, **Büyük Ortadoğu Projesi**, Ed. Atilla Sandıklı, Kenan Dağcı, Tasam Yayınları, İstanbul 2006, ss. 61-66. Ayrıca bak. Çevrimiçi: www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/ANL/AsyaDb/afghanistan.doc - , http://www.zeyneporal.com/yazilar/2005/afkan_2.htm , http://encarta.msn.com/encyclopedia/761569370_3/Afghanistan.html, Erişim: 26 Mayıs 2008.

İran nüfusunun %99'u **Müslümandır**. Bunların da %90'lık bölümü **Şii** ve %9'luk kesimi ise **Sünni**'dir. Kalan %1'lik kısım ise başta **Hiristiyan** ve **Yahudiler** olmak üzere diğer dinlere mensup gayrimüslimlerdir.²⁵

Görüldüğü gibi İran da çoklu etnik yapıya sahip bir devlettir. Bu etnik yapılardan devletin kendisine dayandığı en büyük gurup Farslardır. Farslar aynı zamanda devletin de sahibidir. Zira resmi dil Farsçadır. Öteki etnik guruplar bu anlamda devletin sahibi değildirler ama diğer birçok bakımdan sahiplik de denebilecek iştirak söz konusudur. Mesela siyasete ve idareye katılım anlamında, dini ve kültürel değerleri paylaşma ve yaşama noktasında durum böyledir. Bu durum bütün çağdaş devletlerde de bu şekildedir. İran bunun bir örneğini temsil eder. İran devlet çatısı altında yaşanan Türkler, ülkenin sahibi Farslardan sonra ikinci büyük etnik topluluktur. Bununla beraber, İran'dan ayrılmak ve müstakil devlet olmak veya kuzeylerinde bulunan ve kendilerine Anadolu'dakilerden daha yakın gördükleri Azerbaycan Türkleri ile birleşmeyi düşünmezler. Böyle veya benzeri düşünceler varsa bile bu düşünceler her toplumda bulunan marjinal düşünceler düzeyindedir. Toplumsal kolektif bilinci temsil eden düşünceler kapsamında değildir. İran Türklerinde etnik bilinç ne Farslardan ne de diğerlerinden mesela Kürtlerden geridir. Bununla beraber, tarihsel bir siyasi rekabet ortamının da ürünü olarak, dini gayretleri milli gayretlerinden daha güçlü olabilir. Bu itibarla, İran'da dini inançlarını ve kültürünü yaşayabiliyor olmak, Farslarla aynı kaderi paylaşıyor olmak onlarda yeterli etnik tatmin üretebilmektedir. Asgari etnik bilincin varlığı ayrı bir devlet arzusunu körüklememektedir. Kürtlerin bir kısmı hariç tutulursa, diğer etnik topluluklar da aynen Türkler gibidir. İran devleti ile kader birliği yapmışlardır. Kürtlerin ayrılık isteyen kesimlerinin durumu ise konjonktürel ve stratejiktir. Bölgedeki Kürtlerden Irak Kürtleri de Irak içinde aynı konuma sahiptirler. Her ikisi de İran-İrak Savaşında karşı tarafı desteklemişlerdir. Öte yandan küresel güçler Ortadoğu'ya müdahil olabilmek için bu tür yapıları kullanmaya heveslidirler. Bu anlamda Irak gibi İran da küresel bir yüreklendirmenin ürünü olan etnik ayrılma talebi ile muhataptır.

Görüldüğü gibi, İran'da yaşayan Türkler Ortadoğu'da dört devlet çatısı altında yaşayan Kürtlerin her birinden daha fazla ve toplamıyla neredeyse aynı nüfusa sahiptirler. Fakat ayrı devlet talebi veya bunun için kısmen veya tamamen sistemli bir te-

rör hareketine destek verme söz konusu değildir.

Mısır: 70 milyonluk Mısır'ın etnik yapısı oldukça homojendir. Nüfusun %93 kadarı **Arap**'tır. Bunların bir kısmı muhakkak ki sonradan Araplaşmış olanlardır. Bununla beraber, Arap kimliği toplumca kabullenilmiş olup, sosyal bütünleşme için gerekli asgari zemini sağlayacak mahiyettedir. Mısır'da bu baskın Arap nüfus içerisinde %7'lik oranlarıyla 5 milyonluk **Kipti** topluluk yaşamaktadır. Kiptilerin hepsi **Ortodoks Hiristiyan**'dırlar. Bu topluluk Kipti dilini de unutmışlardır. Hepsisi Arapça konuşmaktadır. Arapça konuşmak dışında Mısır'ın hâkim toplumu ile hiçbir ilgileri yoktur. Üstelik ülke içinde güçlü bir ekonomik konuma sahiptirler. Mısır ekonomisinin yaklaşık %35'i Kiptilerin elindedir.²⁶ Bununla beraber, ne devletleri ve ne de devlet olma gibi bir talepleri vardır. Kimliklerini nüfusun %91'inin Müslüman olduğu bir ülkede yaşamak onlarda yeterli kimlik doyumu üretebilmektedir.

Mısır'da Araplarla karışmış halde milyonlarca Berberi, Türk ve Çerkez'in bulunduğu tahmin edilmektedir. Bununla beraber, bu topluluklar eriyik halde dirler ve artık kendilerini Arap olarak ifade etmektedirler. Mısır gibi karasal ve çöl tabiatına sahip ülkelerde gelenekler çok güçlü olduğu için, özellikle daha açık ve şehirli anlamında medeni toplumlardan ayrılıp gelen farklı etnik kökenden gurupların erimesi birkaç kuşakta mümkün olabilmektedir.

Fas: 2006 verilerine göre 33 milyonluk bir nüfusa sahiptir. Fas'ın en büyü iki etnik topluluğundan biri **Araplar** diğeri ise **Berberiler**dir. Berberilerin ülke içindeki nüfusları, %24'ü Araplarla evlilikler sonucu karışmış Berberiler olmak üzere, toplam %45'tir. Bu oranla Fas nüfusunun 15 milyonu Berberilerden oluşmuş olur. Bu rakam ile Berberiler Fas'ın en büyük ikinci etnik topluluğunu teşkil ederler. Bununla beraber Fas devletinin kurucu unsuru %44'lük nüfus oranları ile Araplardır. Zira Arap nüfusun oranı, Araplaşmış olan Berberilerle birlikte %68'e ulaşmaktadır.²⁷ Berberilerin kendilerine has bir dilleri bulunmasına rağmen hepsi Arapça bilir ve Arapça konuşur. Yerel dillerini konuşanlar azınlıktadır. Berberi dili ile eğitim mevcut olmadığı gibi, sosyal hayatta bunun geniş bir kullanımı da söz konusu değildir. Bununla beraber hem Berberilerin ve hem Arapların tamamı **Müslüman**'dır. Din çatısı altında ve aynı vatan toprakları üzerinde yaşamak Berberiler için yeterli bir sosyal, etnik tatmin meydana getirebilmektedir. Ayrıca etnik temelli bir devlet düşüncesiyle Fas'taki 15 milyon Berberi'yi, Cezayir ve Tu-

²⁵ **İran**, <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0ran>

²⁶ Geniş bilgi için bak. Özkan Açıkgöz, Ortadoğunun Etnik Sosyal Yapısı ve Büyük Ortadoğu Progesi, **Büyük Ortadoğu Projesi**, Ed. Atilla Sandıklı, Kenan Dağcı, Tasam Yayınları, İstanbul 2006, s. 48.

²⁷ Çevrimiçi: http://en.wikipedia.org/wiki/Moroccan_people#Ethnic_groups, Erişim 18 Mayıs 2008.

nus'taki 15 milyon Berberi ile birleştirip bir Berberi etnik-ulus devleti kurmayı düşünmezler. Bu düşüncenin yönlendirdiği her hangi bir şiddet örneği söz konusu değildir. Nihayet bu fikirlerden hareketle kurulmuş bir terör örgütü ve faal bir terörist yapılanma mevcut değildir. Araplarla bin yıllık din, tarih ve vatan birliği bugün itibarıyla köklü bir müşterek kültür de üretmiş durumdadır. Bu kültürü yaşamak Berberiler için yeterli etnik tatmin olabilmektedir. Başka bir arayışa ihtiyaç duymamaktadırlar.

Cezayir: Fas gibi 33 milyon nüfusa sahip bulunan Cezayir'de nüfus oranları da bir birine benzerdir. **Berberiler** nüfusun %20'si olarak bilinir. Bununla beraber Fas'taki gibi **Araplaşmış** Berberilerin çokluğundan hep bahsedilmektedir. Yetişkinlerin hepsi Arapça ve Fransızca bilmektedirler. Berberice Eğitim ve kültür dili değil, bilenler tarafından konuşulan bir anadil ve mahalli dil konumundadır. Fransızca gazete basılmakta ama Berberice gazete basılmamaktadır. Fas'takine benzer bir şekilde buradaki Berberi'lerin de siyasi bir projeleri bulunmamaktadır. Bu anlamda kendilerini Araplardan farklı görmezler. Devlet, Arapların olduğu kadar Berberi'lerindir. Hepsinin Müslüman olması sosyal bütünleşmeyi büyük oranda sağlamıştır. Bin üçyüz yıllık beraberliğin bulunduğu Araplarla aynı devlet çatısı altında yaşamak, oluşmuş bulunan kültür ve gelenekleri paylaşmak yeterli bir etnik tatmin yaratmaktadır. Farklı bir özet söz konusu değildir.

5. Karşılaştırma

On beş ülkeyi esas alarak yapılan bu incelemede de görüldüğü gibi, dünyada devleti olmayan en büyük toplum Kürtler değildir. Kürtlerden daha kalabalık olanlar vardır, Kürtlerle aynı nüfusa sahip olanlar vardır ve daha az nüfusa sahip olmakla beraber, Kürtlerden daha toplu halde ve güçlü kültürel bağlara sahip bulunan toplumlar vardır.

Pencabi'ler nüfusu Kürtlerden daha fazla olanlardır. Sadece Hindistan ve Pakistan'daki Pencabilerin nüfusu toplam 110 milyondur. Ama ne Hindistan'dakiler ve ne de Pakistan'dakiler ayrılıp ayrı bir devlet olmayı düşünmezler. En azından bu düşünceleri şiddet yollu ifade etmez, terör eylemlerine başvurmazlar. Bu yollarla elde edilmeye çalışılan etnik bir devlet talebi yoktur.

Nüfusu Kürtlerden daha kalabalık olup devleti bulunmayan bir başka önemli topluluk 120 milyonluk nüfuslarıyla **Hindistan Müslümanları**dır. Bunları ayrı bir etnik topluluk gibi düşünmek yerinde olur. Zira toplumsal kabul de buna uygundur. Oysa bu büyük kütlenin ayrı bir devlet olmak gibi kitlelere

mal olmuş sistemli bir düşüncesi yoktur. Hele hele bu düşünceleri hayata geçirme adına girişilen planlı bir terör hareketi veya böyle bir harekete kitlesel destek söz konusu değildir.

ABD Zencileri diğer büyük etnik topluluktur. Bunların nüfusu 45 milyon olup, Kürtlerden en az 15-20 milyon fazladır. Ayrı bir devlet olma fikrini gündeme getirme cesareti bile bulamazlar. Bu fikirden hareket eden bir terör hareketi de haliyle mevcut değildir.

Yine **ABD'den Hispanikler** 45 milyonluk nüfuslarıyla Kürtlerden daha fazla nüfusa sahiptirler. Zenciler için geçerli olan bu ikinciler için de geçerlidir.

Kürtlerden kalabalık diğer bir topluluk **Peştular**dır. Peştuların²⁸ 18-20 milyonu Pakistan'da²⁹ 11-13 milyonu Afganistan'da olmak üzere, Hindistan ve doğu İran'da toplam 42 milyonluk nüfusları vardır. Bununla beraber, ne Afganistan'dakiler ve ne de Pakistan'dakiler ayrılıp müstakil bir etnik siyasi yapılanma içerisine girme gereği duymuşlardır. Etnik enerjilerini ülkelerini korumak için kullanmışlardır. Rus-Afgan savaşında Peştuların rolü bilinmektedir.

Endonezya'da 65 milyonluk ana etnik gurup olan Javalılardan sonra 32 milyonluk nüfuslarıyla ikinci büyük etnik topluluk olan **Sundanlılar** Kürtlerden kalabalık diğer devletsiz etnik topluluktur. Üstelik hepsi aynı devlet çatısı altında yer almaktadırlar. Bununla beraber, ayrılmak ve müstakil bir devlet olmak gibi bir düşünceleri yoktur. Ana etnik gurup olan Javalılarla beraber yaşamak onların etnik tatmin yaşamasına engel olmamıştır.

Sadece Kuzey Afrika ülkelerindeki (Tunus, Libya, Cezayir, Fas) **Berberiler**in nüfusu bile Kürtlerin nüfusundan daha fazladır. Zira sadece bu ülkelerdekiler yaklaşık 30 milyonluk bir nüfusa sahiptirler. Cezayir'de bir kısım sorunlar yaşansa bile bunlar etnik temele dayalı devlet talebinden öte sosyal hayatla ve rejimle ilgili bir kısım çarpıklıkların ürünüdür. Dolayısıyla devlet talebine dayanan bir etnik terör veya buna destek söz konusu değildir.

Hindistan ve Pakistan'daki **Sihler** Kürtlerden kalabalık sekizinci topluluktur. Sadece bu iki ülkedeki nüfusları 30 milyondur. Bununla beraber birleşik veya müstakil olarak ayrı bir devlet olma emelleri yoktur.

Dolayısıyla 15 ülke esas alınarak yapılan bu incelemenin ortaya koyduğu üzere ve bilindiği kadarıyla, dünya üzerinde sekiz etnik topluluğun nüfusu Kürtlerden daha kalabalıktır. Bu veriler, dünya üzerinde devleti olmayan en büyük etnik topluluğun Kürtler olmadığını açık bir şekilde gözler önüne sermektedir.

²⁸ Çevrimiçi: <http://commons.wikimedia.org/wiki/Pashtuns> , Erişim: 14 Mayıs 2008.

²⁹ Çevrimiçi: http://encarta.msn.com/encyclopedia_761560851_3/pakistan.html , Erişim: 14 Mayıs 2008.

dir. Bu iddiaya dayanarak, devlet talebini haklı veya masum gösterip, Kürt toplumunun büyük ve mutedil kesimlerinin zihnini karıştırmak mümkün değildir.

Diğer taraftan dünyanın devletsiz toplumları içinde Kürtlerden kalabalık olanların yanı sıra nüfusu aşağı yukarı Kürtler kadar olan daha birçok etnik gurup bulunmaktadır. **Beluçiler, Tibetliler, Maduralılar** ve farklı devletlerin çatısı altında yaşayan **Türkler** (İran, Çin ve Rusya Federasyonu içindekiler) bunlardan bazılarıdır. Sadece İran'daki Türkler 22 milyon nüfuslarıyla neredeyse Kürtlerin toplamı kadar nüfusa sahiptirler. Oysa ne İran'dakilerin ve ne de Rusya Federasyonundakilerin müstakil devlet olmak gibi bir gayretleri vardır. Çin'dekilerin mücadelesi ise, daha çok temel insani haklar düşüncesinden mülhem bir mücadeledir.³⁰

Ülke nüfusu içerisindeki oranları göz önüne alındığında ise, kürtlerden daha büyük kesafete sahip toplumlar söz konusudur. Mesela Malezya'da Çinlilerin oranı %35, Afganistan'da Taciklerin oranı %25 olarak kürtlerin Ortadoğu'daki ülke içi nüfuslarından daha büyük bir kesafete sahiptir. Oysa bu ve benzeri diğer birçok etnik grubun oransal rakamlara dayanarak etnik siyaset gündeme getirmeleri söz konusu değildir.

Bu durumda Irak'takiler hariç tutulursa, diğer üç ülkedeki Kürtleri iç içe yaşayıp kaynaştıkları Türk, Fars ve Arap toplumundan bu tür mesnetsiz bir iddia ile soğutmak ve koparmak mümkün değildir. Bu ülkelerdeki Kürt kökenli Türkiye, Suriye ve İran vatanında düşünürleri bu iddialarla ayrılıkçı fikir ve eylemlere destek vermeye ikna etmek aynı şekilde mümkün değildir. Son olarak, dünya kamuoyunu bu iddialarla dört devletten birinde Kürt devleti kurdurmaya razı etmek mümkün gözükmemektedir.

Dünya üzerinde Kürtlerden büyük veya Kürtler kadar nüfusa sahip olanların yanı sıra, toplam nüfusları Kürtlerden az olan, dil ve din bakımından daha fazla parçalanmışlık sergileyen ama aynı devlet çatısı altında yaşayan birçok toplum vardır. Bu toplumların hemen hepsinde ortak çıkar birliği, her hangi bir anlamda köken birliğine tercih edilmiştir. Günümüz dünyasının popüler birlik oluşturma mantığı da bundan başkası değildir. Ortak çıkarı kökene tercih eden birçok toplum ve bu şekilde oluşmuş birçok ülke mevcuttur. Özellikle Demokratik bir kültürle hepsini memnun etmeyi başarıp, bu memnuniyeti pozitif enerjiye dönüştüren İsviçre ve Belçika uygulamaları Leslie Lipson tarafından takdire şayan bulunmakta ve dünyaya model olarak sunul-

maktadır. Muhakkak ki her toplumun kendi özgünlüğüne ve dinamiklerine has modeller geliştirmesi daha sağlıklıdır. Bununla beraber, çeşitliliğin ortak güce dönüştürülmesinin kodlarını vermesi bakımından bu uygulamalar incelenmeye değerdir.³¹

6. Ulus Devlet, Etnik Devlet midir?

Ulus-devlet'in hukuki alt yapısı, 1648 tarihli Westfalya antlaşmasından sonra biçimlenmeye başlamıştır. Bu devlet biçimi önceki devlet biçiminin alternatifi olmuştur. 'Alternatif' tabiri 'anti-tez'i gibi veya tam zıddı gibi anlaşılmalıdır. Bir bakıma bu yeni devlet, farklı boyutlarıyla eski olanın bir devamıdır. Önceki devlet sistemi 'imparatorluk'lar idi. Bunlarla ulus-devletler arasında belli başlı bir kısım farklar bulunmaktadır. En önemlilerini şöyle belirlemek mümkündür; imparatorluklar monarşik düzenle yönetilirken; ulus-devletler cumhuriyetle yönetilirler. İmparatorluklar soylu bir aile, boy veya sınıfın önderliğinde kurulmuş çok milletli ve emperyal iken; ulus-devletler bir milletin öncülüğünde diğer toplumların aynı siyasi ve ekonomik kaderi paylaşmasıyla, aynı geleceğe inanmasıyla kurulur. İmparatorluklar çok fazla etnik topluluğu, dil, din ve mezhebi bünyesinde barındırırken; ulus-devletler bu anlamda daha mutedil ve daha az çeşitlilik gösteren yapıya sahiptirler. İmparatorlukların ekonomisi geleneksel emperyalist ekonomi iken; ulus devletlerin ekonomisi daha açık ve küresel boyutlu liberal kapitalist ekonomidir. Bunlar gibi günümüz geçerli devlet sistemi ile geçmişteki sistemler arasında belli başlı farklar bulunsun da, bu farklar yeninin eskiye göre karşıt özellikler taşıdığı anlamına gelmemektedir.

Devletin sahip olduğu toplum anlamında da durum böyledir. İmparatorluklar çok milletli, çok dilli ve çok dinli ise; bu tarihsel olgu bugünkü ulus-devletlerin tek millet, tek dil ve tek dinli bir yapıya sahip olması gerektiği anlamına gelmemektedir. Ulus devlette farklı olan mahiyet değil derece farkıdır. İmparatorlukta kadar çok sayıda olmasa da farklı kültür, dil ve dinler yine mevcuttur. Yukarıda on beş ülke esas alınarak yapılan inceleme bunu zaten somut olarak gözler önüne sermektedir. Sadece bu on beş ülkede bulunan farklı dil sayısı binini aşmaktadır. Etnik topluluk sayısı ise, dilini konuşmadığı halde farklı bir aidiyet benimseyen gurupların bulunmasından dolayı binden de fazladır.

Bugünün ulus-devletinde var olan resmi dil uygulaması imparatorluklarda da mevcuttu. Bu dil ise kurucu asil aile, boy veya sınıfın konuştuğu dildir.

³⁰ Kaldı ki, en son 1943'te burada Yakup Han liderliğinde kurulmuş bir Doğu Türkistan Türk Devleti mevcuttu. Çin bu devleti zor kullanarak yıkmış ve ülkeyi işgal etmiştir. Bu bakımdan da temel bir farklılık söz konusudur.

³¹ İsviçre ve Belçika'nın dil ve din çeşitliliğini ulus-devlet çatısı altında milli güce dönüştürmeleriyle ilgili olarak bak. Leslie Lipson, **Demokratik Uyarlık**, (Çev. Haldun Güllalp, Türker Alkan), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1984. ss. 112-115, 123-133.

Ulus devlette bu uygulama genellikle devam etmiştir. Resmi dil devleti kuran büyük toplumun dili olmuştur. Buna benzer olarak imparatorlukta farklı kültür, dil ve toplumlar ulus devlette eski çeşitlilik kadar olmasa da var olmaya ve yaşamaya devam etmişlerdir. Dolayısıyla ulus devlet etnik devlet değildir. Bu anlamda homojen olması da beklenmemektedir. Dünyada böyle bir uygulama yoktur. Yukarıdaki inceleme böyle bir uygulamanın olmadığını gösterebilmektedir. İrili ufaklı, az çok bütün ulus devletler farklı kültür, dil ve dinden toplumları bünyesinde barındırmaya devam etmektedir. Üstelik imparatorlukların monarşik, çok zaman müstebit yapısından farklı olarak ulus-devletin demokratik mizacı ve cumhuriyetle yönetilmesi bu farklı toplumlara asgari insani yaşama şartlarının ötesinde bireysel anlamda kültürel yaşama haklarını da teslim etmiştir. Bu nedenle, ulus-devlet çatısı altındaki farklı etnik yapıların imparatorluklardaki gibi zorla tabi altına alınmış 'tebalar' olarak düşünülmesi tarihsel gerçeğe uygun düşmeyecektir. Ulus-devletler, kurucu ana unsur olsun, bunlarla kader birliği eden unsurlar olsun, çatısı altındaki bütün unsurların mutabakatı ile kurulmuştur.

Ulus-toplumun anlamı ile ilgili düşünceler bu fikirleri destekleyecek mahiyettedir. Kılıçbay 'ulus' için belli bir coğrafya üzerinde yaşayan farklı etnik, soy ve yerel topluluklardan oluşan halklar topluluğunun, ortak ekonomik çıkarlar etrafında bir araya gelmesi ve bu ortak çıkarlara tabii bir çeper oluşturan coğrafyayı vatan ve bu birliği de devlet olarak tanıyıp biçimlendirmesi³² olarak görmektedir ki, günümüzün yaşayan devlet tecrübesine uygun bir tanımdır. Yine bir Fransız tarihçinin Fransa toplumu için Fransız ırkından daha fazla bir şey, bir 'ulus' niteliğinde bulunması da bu bağlamda zikredilebilir.

Dolayısıyla ulus-devletin toplumu anlamındaki 'ulus'; 1-Devletin bulunması ve bu devletten ayrı düşünülmemeyeceği için 'siyasi' bir oluşumdur. 2-Bu devletin varlığı durumunda güçlenerek devam ettiği için 'kurumsal'dır. 3-Aynı geleceğe inançla bir araya geldikleri için 'kader birliği'ne dayanır. 4- Kurulu bir devletin zorlaması ile değil, toplumun bir araya gelerek kurduğu bir devletin toplumu olduğu için 'iradi'dir. 5- Ulus, zaman içerisinde gelişen ortak sosyal yapılara ve bunların sonuçlarına sahip olduğu için 'toplumsal'dır. 6- Toplumun fertlerinin birbirleriyle olan ortak ekonomik çıkarları başka bir top-

lumun fertleriyle olandan çok daha fazla olmakla 'ekonomik'tir. 7- Güvenlik, askeri, siyasi, ekonomik bakımlardan ortaklık söz konusu olduğu için 'ortak çıkar'a dayanır. 8- Kültür, ekonomik fayda, güvenlik gibi ortak değerler belli bir istikrarı ve insicamı olan iklim ve tabiat şartlarından güç alması dolayısıyla 'coğrafi'dir. 9- Bütün önceki ve diğer toplumsal etnik yapılar gibi, tarihin belli bir döneminde başlayıp geliştiği ve her zaman için bir dönüşüme açık olduğu için 'devrevi'dir. 10- Nihayet ayırt edici özellikler içerisinde en uzun zamana ihtiyaç duyan bir özellik, daha doğrusu bir oluşum ve sonuç olarak; doğuştan kazanılmış veya ortak bir atadan gelmiş olmayıp, bütün önceki sosyal ortaklıklara dayandığı ve bu temel üzerine geleceğe doğru geliştiği için ırki veya biyolojik değil 'etnik'tir.³³

Tarihsel gelişimi ve güncel gerçekleri itibarıyla ulus, ulus-devletten bağımsız düşünülemez. Diğer taraftan ulus farklı, etniklik farklıdır. Etniklik zannedildiği gibi biyolojik, ırki özelliklerle değil toplumsal, siyasi şartlarla ilgilidir. Bir zamanlar çekirdeğinde aynı soydan olanların tetikleme söz konusu olsa da, daha sonra deklare edilen siyasi, ekonomik, dini hedefe katılan her soy, sınıf, yöre ve dinden insanın bir araya gelmesi ile meydana gelir. Bu bir araya geliş zamanla ortak paydaları artırır. Ortak bir soy miti, ortak bir anayurt düşüncesi, ortak bir vatan ideali ve hatta ortak bir dil gibi birçok yeni ortak paydalar gelişir. Etnikliğin, ırki veya biyolojik olanla karıştırılmasını teşvik eden durum, etnik oluşumun bir müddet sonra coğrafya, iklim, geleneksel uygulamalar ve farklı soylara mensup aileler arasında sıhriyet kurma gibi faktörlerin tesiriyle üyelerine hem fiziki hem sosyal benzerlikler kazandırmasıdır. Bu durum yüzyıllar içerisinde olduğu için sonuç gözlemlenebilmekte fakat süreç gözden kaçabilmektedir. Bu zaman kayması nedeniyle etnik oluşumun menşesindeki heterojen yapısı puslu bir hale gelmekte ama başta coğrafyanın tesiriyle zamanla oluşan fiziki benzerlik 'biyolojik'tir yanılması yaratmaktadır. Anthony D. Smith, dünyada örneği fazla olmayan kıymetli çalışmasında bu konulara etraflı bir şekilde açıklık getirmektedir.³⁴

Ulus ile etniklik arasındaki en kayda değer fark ise, 'ulus'un bir devleti mevcutken; etnik topluluğun geçmişte başka bir etninin öncülüğünde anlamında 'müşterek' veya kendi öncülüğü anlamında 'müstakil' bir devletin kurulmamış olması ve bugün de bu devletin mevcut bulunmamasıdır. Şayet bir etni

³² M. Ali Kılıçbay, **Uyruktan Vatandaşa, Geçimden Ekonomiye**, İmge Kitabevi, Ankara 1996, s. 90.

³³ Ulus toplumun özellikleri ile ilgili olarak benzer ama farklı bir yaklaşım için bak. Vahap Sağ, Mehmet Aslan, "Ulus, Uluslaşma ve Ulus-Devlet", **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Aralık 2001, Cilt 25, No: 2, ss.173-183.

³⁴ Anthony D. Smith, **Ulusların Etnik Kökeni**, Dost Kitabevi, Ankara 2002. Ayrıca bak. Osman Karatay, "Etnik Tutumun Tarihsel Kökleri ve Türk Kimliği'nin Geleceği" TASAM Yayınları, www.tasam.org Çevrimiçi: 12.05.2006. Fredrik Barth (Derleyen), **Etnik Gruplar ve Sınırları**, (Çev. Ayhan Kaya, Seda Gürkan), Bağlam Yay. İstanbul 2001, s. 13-40. Steve Fenton, **Etnisite İrkçilik, Sınıf ve Kültür**, (Çev. Nihat Şad, Phoenix Yayınları, Ankara 2001, s.8-9.

böyle bir süreçten geçerse o takdirde sadece etnik bir topluluk olmaktan çıkıp aynı zamanda ulus ve millet kategorisinde görülebilecektir. Bununla beraber, etnik topluluğun bir toplumsal özgünlük ve kimlik olarak yaşaması için devletin gerekli olmadığı yukarıda yapılan araştırmada da görülmüştür. 15 devlet içindeki yüzlerce hatta binlerce etnik topluluk hemen tamamı itibariyle tarihte hiç devlet sahibi olmadığı halde dili, kutsalı, kültürü ve gelenekleriyle hala yaşamaktadır. M. Nisan'ın da işaret ettiği gibi, bir etnik topluluk devletsiz olarak da toplumsal özelliklerini yaşatabilir ve bir kimlik olarak var olabilir.³⁵

Toplumsal birlik kategorilerini ifade eden kavramlardan millet'in farkına da kısaca değinmek gerekirse; millette diğer ikisinden farklı olarak ortak dil, din ve kültürün ön plana çıktığı söylenmelidir. Burada ulus'ta olduğu gibi devlet ve etnik'likte olduğu gibi, ortak ata, ortak anayurt miti gibi faktörler ön planda değildir. Ümmet için ise en önemli ve belki tek faktör 'din'dir. Dolayısıyla en dar olandan en kapsamlı olanına doğru toplumsal tutarlı, istikrarlı birliktelik örneklerini etni, ulus, millet ve ümmet olarak sıralamak mümkündür. Bunların her biri için öne çıkan biçimlendirici faktörler diğerleri için de geçerli olabilmektedir. Fakat bu kez ana faktör olarak değil, destek verici yan faktör olarak yer almaktadır. Mesela ulus için ön plana çıkan devlet, millet birliği için de geçerlidir ama bu kez temel biçimlendirici değil, tarihte süreci güçlendirici bir faktör olarak yer alır. Geçmişte tecrübe edilmiş olması yeterlidir. Bugün mevcut olması şart değildir. Aynı şekilde etniklik için ön plana çıkan kolektif bir isim altında ortak ata miti ve ortak anayurt miti millet için de, bir dereceye kadar ulus için de geçerlidir fakat bu kez temel faktör olarak değil sadece toplumsal hafızayı veya bu birliğin bir kesimi için hatıralarda kenetlenmeyi güçlendiren bir yan faktör olarak önem kazanır.

Etniklik anlamında, devletsiz bir kader birliğinin "uzun zamanlarda" toplumsal bir birliktelik oluşturması tecrübesi, ulus-devlet çatısı altında asgari bir süre ve asgari toplumsal tatminle yaşanmasının da geleceğe dönük bir ortak toplumsal birlik oluşturma çağına işaretidir. Bu durum, bu şartları yerine getiren her ulus-devletin toplumu için geçerli olduğu gibi, bu şartları en az asgari düzeyde sağlayan Türk ulus-devletinin toplumu için de geçerlidir. Zira bu gün Anadolu kırsalından Adana, Ankara, İstanbul,

İzmir, İzmit gibi büyük şehirlere göç eden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ikinci kuşaktan itibaren Kürt, Zaza, Çerkez, Gürcü veya Laz etnik kökene rağmen kendilerini 'Türk' olarak nitelemektedirler. Bu sosyal gerçeklik, sosyal bütünleşme olarak celenenebileceği gibi, bunun da ötesinde, ulus-devlet birlikteliğinin belli şartları sağlaması durumunda bir zaman sonra toplumun kendini yeniden tanımlamasını da beraberinde getirdiğinin delilidir. Bu durum 'asimilasyon' olarak görülemez, zira asimilasyonun tarifi bellidir ve çeşitli zorlayıcı faktörler gerektirir.³⁶ Oysa bu sosyal bütünleşme, her hangi bir zorlayıcı durum olmaksızın, siyasi, ekonomik, dini ve kültürel ortak hedef ve değerler etrafında örgülenmektedir.³⁷

'Türk' isminin geçmişte ilk merhaleden itibaren aynı soydan gelen bir boya, ardından bu boy etrafında toparlanan daha büyük bir uruğ veya millete verilmiş bir isim olması, neticede bugün bu ismin Türk ulus-devlet çatısı altındaki farklı etnik topluluklardan bireylerin ulus-toplum konumlarını ulusal anlamda olsun birlikteliğe ulaştırmasına engel olmamıştır. Bu dönüşüm daha önce birçok millette yaşandığı gibi, Türklerde de tecrübe edilmiştir. Nitekim tarihçilerin sezgilerine göre 'Türk' ismi kadim devirlerde aynı soydan gelen bir 'boy'un ismi iken; daha sonra bu boy etrafında toparlanıp, kader birliği yapan farklı soy, inanç ve bölgelerden toplulukların bir araya gelmesiyle oluşmuş, ortak fayda ve kader birliğinin "uzun zamanlar"daki kolektif ismi olmuştur.³⁸ Dolayısıyla aynı soydan gelenlerin ismi olma durumu, farklı soydan gelenlere isim olmayı ifsat etmemiştir. Uzun zaman içerisinde bu birliğe katılmayanların karşısında katılanların birliği tarihin büyük ve etkin 'Türk Milleti'ni ortaya çıkarabilmiştir. Bugün de durum bundan mahiyetçe çok farklı değildir. Toplum yeni şartlar çerçevesinde kendi konumunu, birliğini ve kimliğini yeniden yorumlamaya devam etmektedir. Geçmişte imparatorluklar kurmuş ve yönetmiş bir milletin adı olmak, ulus-devlet ve bu çatı altında toplum adı olmaya engel olmadığı gibi, geçmiştekine benzer şekilde, Türk ulus-devletinin gerek Türk etnik kökeninden gelenleri ve gerek Kürt, Zaza, Çerkez, Laz ve Gürcü etnik kökeninden gelenleri için bu ulus-toplum çerçevesinde ve bu isim altında yenilenmiş bir etnik kimlik ortaya koymaları beklenebilecek bir sonuçtur. Bu dönüşüm katılmayanlar muhakkak ki olacaktır. Geçmişte de olmuştu. Ne var ki, katılmayanların varlığı, tarih

³⁵ Mordechai Nisan, *Minorities in the Middle East*, McFarland Company Inc. Publishers, North Carolina 2002, p.18.

³⁶ Geniş bilgi için bak. Mustafa E. Erkal, *Sosyoloji (Toplumbilimi)*, Der Yayınevi, İstanbul 1999 s. 267. ve Mustafa E. Erkal, *Etnik Tuzak*, Turan Kültür Vakfı 2. Baskı İstanbul 1993 s.117.

³⁷ 'Sosyal Bütünleşme' hakkında geniş bilgi için bak. Özkan Açıkgöz, "Avrupa Birliği'ned Kültürel Entegrasyon ve Türkiye'nin Durumu", *Stratejik Öngörü*, Kış 2004, Sayı:1.

³⁸ Laszlo Rasonyi, *Tarihte Türklük*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1996, s. 20. Ayrıca bak. İbrahim Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, Boğaziçi Yayınları,

sahnesine bir Türk milletinin çıkışını, bu milletin onlarca imparatorluk kurup toplumların hayatına yön vermesini engellemediği gibi; bugün de katılmayanların varlığı, Türk ulus-devlet çatısı altında kader birliği yapmış Türk ulus-toplumunun, 'Türk' adı altında kendini yeniden tanımlamasına, sonuçta ortaya böylesi bir sosyal gerçekliğin çıkmasına engel olmayacaktır. Bugün Türkiye'nin büyük şehirlerinde iki ve üçüncü kuşaktan itibaren Türk, Kürt, Zaza, Laz, Çerkez ve Gürcü etnik kökeninden bireylerin kendi kimliklerini 'Türk' adı altında ve Türk ulus-devletinin erime potası içerisinde yeniden yapılandırılmaları bu etnik oluşumun başlamış ve hızla devam etmekte olduğunu bütün açıklığıyla göstermektedir. Bu oluşuma Türk etnik kökeninden gelenler de dâhildir, zira bu yeni 'Türk' etnikliği muhakkak ki geçmişteki 'Türklük'lerden farklılıklar arz etmektedir. Bugün oluşma halindeki bu 'Türklük' geçmişteki heyecan verici büyük ve ideal siyasi yapıları Hunlarda, İskitlerde değil daha çok Selçukluda ve Osmanlılarda bulan; geçmişteki büyük toplumsal kahramanlarını Afrasyap'da, Cengiz Han'da, Özbek Han'da veya Emir Timur'da değil, daha çok Sultan Alparslan'da, Selahattin Eyyübi'de, Ertuğrul Gazi'de, Osman Gazi'de, Mevlana'da, Yunus Emre'de, Hacı Bektaş-ı Veli'de, Şeyh Ede Bali'de, Ahi Evran'da, Nasreddin Hoca'da, Köroğlu'nda ve Atatürk'te bulan; vatanını Hun-Çin, Rüstem ve Alper Tunga arasındaki savaşlarla değil, Haçlılara karşı koyuşuyla, Yemen Seferiyle, Sarıkamış'la, Ermenilere karşı verilen mücadeleyle ve nihayet Çanakkale Savaşıyla, Sakarya Meydan Muharebesiyle koruyan ve bugüne getiren; geleceğini Orta Asya Türk birliğinde veya 'Turan ideali'nde değil, Anadolu merkezli güçlü insani değerler etrafında oluşmakta olan birlikte arayan bir 'Türk' etnik biçimlenmesidir. Dolayısıyla oluşum halindeki bu 'Türk' etnik biçimlenmesine Türküyle, Kürdüyle, Zazasıyla, Lazıyla, Çerkeziyle, Gürcüsüyle bu topraklarda bin yıllık hatıraya, dolayısıyla kültüre sahip bütün etnik gurupların torunları yeni dünya şartlarında, Türk-ulus devletinin toplumu bağlamında ve şehir ortamında etkin bir şekilde dâhil olmaktadır.

Gerek dünya üzerinde Kürtlerden daha büyük etnik toplulukları içinde barındıran devletleri ve gerek Ortadoğu toplumları gibi etnik çeşitlilik içeren diğer dikkat çeken ulus devletleri göstermek üzere yukarıda verilen örnekler ve gerek burada Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili incelemeler ulus-devletin hiçte klasik anlamıyla 'etnik' bir devlet olmadığını göstermiştir. Ulus-devlet etnik devlet olmadığı gibi, homojen bir devlet olması da gerekmemektedir. Yukarıdaki örnekler ulus-devletin homojen bir devlet olmadığını göstermeye fazlasıyla yeter durumdadır.

Aynı şekilde klasik manasıyla bir toplum ister ulus olsun, ister millet olsun, ister etni olsun, bir toplumun kültürünü azami doyumla yaşayabilmesi için etnik devlet sahibi olması gerekmemektedir. Geçmişte imparatorluklar içinde yer alan birçok toplum bu tatmini en yüksek düzeyde yaşamıştır. Osmanlı Ermenileri bunun en bilinen ve de en iyi örneğidir. Günümüzde de bu durum devam etmektedir. Ulus-devlet içerisinde yer alarak da etnik tatmin en üst düzeyde yaşanabilmektedir. Haddi zatında küresel bir projenin ürünü de olsa, 'etnik devlet' diye homojen bir devlet uygulaması ne geçmişte tecrübe edilmiş ve ne de bu gün mümkündür. Bu anlamda en dar kapsamlı devletler şehir devletleri olmuştur ki; bunlar bile içerilerinde çeşitli milletlerden insanları barındırmıştır. İmparatorluklar zaten bu anlamda olabilecek en çeşitli yapıya sahip devlet biçimleri olmuştur. Ulus-devletlerin ise uygulamada değişen oranlarda etnik çeşitliliklere sahip oldukları yukarıda yapılan incelemede ortaya çıkmıştır.

Nihayet bugün küresel bir siyasetin gündeme getirdiği devlet düşüncesi olarak "Kürt Etnik Devleti Düşüncesi" bile aslında ne etnik ve ne de homojen olabilecektir. Her şeye rağmen bu devlet düşüncesinin hayal edilen sınırları içerisinde birkaç milyona varan nüfuslarıyla Türkmen, Arap, Asuri, Keldani, Süryani ve daha bir çok etnik kökenden topluluk bulunacaktır. Bu sosyal durum ise, kurdurulması düşünülen böylesi bir devletin hiçbir zaman etnik veya homojen olmayacağını, bayağı bir ulus-devlette benzeyeceğini göstermektedir. Etnik devlet nitelmesi, bölge gerçeklerine, sosyal realiteye ters düşmesine karşın, perde arkasında saklanan planlara uygun olarak görünürde sırf farklı bir kolektif isme istinaden yapılmasından kaynaklanmaktadır. Kültür, din ve ekonomik çıkar birliğine rağmen, farklı bir kolektif isim ileri sürülerek Kürtlere devlet düşüncesi gündeme getirilebilmektedir. Dolayısıyla uygulamada bu düşünce içerisinde farklı etnik gurupları barındıran bir ulus-devletle sonuçlanabilecektir. Hal böyle olunca, kültürü yaşama rahatlığı da sona erecek, pozitif ayrımcılık görme imkânı da son bulacaktır. Zira geçmişte ve günümüzde yaşanan devlet tecrübeleri göstermektedir ki, bir etni kendi öncülüğünde ve diğer etnilerin katılımıyla bir devlet kurduğunda kültürel tavizi öncelikle kendisinden vermektedir. Bununla da kalmamaktadır, devlet bünyesindeki diğer etnilerin kültürel, ekonomik hayatı ile ilgili muhtemel 'mağduriyetlerini' giderme adına pozitif ayrımcılık sergilemektedir. Bu tecrübe ve cari durum, bugün gündemde olan "Kürt Etnik Devleti Düşüncesi"nin aslında etnik bir devlet değil pekâlâ bir ulus-devlet olacağını, homojen değil heterojen olacağını, kültürlerini en iyi halde bugünkü

kadar iyi yaşayabileceklerini, etnik tatmini en iyi halde bugünkü kadar iyi hissedebileceklerini ve nihayet, bugün başka bir milletin öncülüğünde kurulmuş devlet çatısı altında varlığını hazmedemedikleri etnik topluluklara, "Kürt Devleti Düşüncesi" hayat bulması halinde bizzat kendileri kültürel ve ekonomik pozitif ayrımcılık yapmak durumunda kalacaklarını bütün çıplaklığıyla ortaya koymaktadır. Irak Kürtleri bugünkü pozitif ayrımcılıktan büyük payı kaptıkları mevcut statükoyu mu, yoksa gelecekte gerçekleşmesi umulan siyasi yapı içerisinde varlığına tahammül bile edilemeyen etnik guruplara devlet kademelerinde yer vermeyi, bireysel-kültürel haklarını en üst düzeyde garanti etmeyi ve nihayet ekonomik bakımdan pozitif ayrımcılık yapmayı mı tercih ederler bilinmez. Fakat ilerleyen zaman, hem bölge Kürtleri tarafından daha iyi idrak edilmesi ve hem de etraf ülkelerin olaya fiili yaklaşımı dolayısıyla birinci durumun daha öne çıkan, uygulanabilir, tercih edilebilir ve sürdürülebilir bir durum olduğu kanaatini uyandırmaktadır.

7. 'Kürt Devleti' Fikri Kürt Toplumuna Mutluluk Getirebilir mi?

Bu bilgilerden de anlaşıldığı üzere, Kürtler dünya üzerinde devleti olmayan ne tek etnik gurup ve ne de devleti olmayan en büyük etnik guruptur. Bu iddialar gerçekliği olan bilgiler olmaktan uzak, belli bazı hedeflere yönelik olarak ortaya atılmış dezenformasyondan ibarettir. Kürt devleti fikrine Türkiye'de ve dünyada entelektüel bir destek bulma gayretinin ürünüdür. Kaldı ki, devlet kurma ve devlet sahibi olma ne nüfusun nicel büyüklüğü ile ilgilidir ve ne de modern dünyanın toplumlara sunduğu bir 'nimet'tir. Devlet olma her şeyden önce tarihin bir hükmüdür. Şartların ve zamanın gerekleri zuhur etmeksizin, sırf nüfusa veya istek ve ihtirasa istinaden devlet olunamaz, olunamıyor. İhtirasları tatmin için tarihte bazı devletler kurulmamış değildir. Fakat hiç biri mutluluk getirmemiştir. Bilakis hepsi, hem kendi toplumlarına ve hem de başka toplumlara huzursuzluk kaynağı olmuş, bir fesat yuvası haline gelmişlerdir. Geçmişte Moğol Devleti ve günümüzde Ermenistan ve İsrail bunlardan ikisine örnektir. Hiç şüphe edilmesin ki, Ortadoğu'da kurdurulmaya çalışılan bir Kürt siyasi oluşumunun bu iki örnekten daha iyi hiçbir tarafı olmayacaktır. Belki daha kötü bir sonucu olacaktır, o da, bu kez söz konusu muhteris oluşum, Müslüman'ı Müslüman'a düşman yapabilecektir. Çatışma süreci din kapsamında yatay konumdan dikey konuma geçecektir.

Dolayısıyla, bugün Kürt toplumunun basiretli geniş kesimlerinin bildiği ve idrak ettiği bir gerçek var ki, bu gerçeği herkesin de bilmesi gerekmektedir. Bu

gerçek şudur ki, bugün başta Barzani ve Talabani tarafından yanı başımızda ısrarla ve ihtirasa dile getirilen bir Kürt devleti düşüncesi kesinlikle tarihin bir hükmü değildir. Ne şartlar ve ne de sebepler olgunlaşmış ve ortaya çıkmış değildir. Üstelik böyle bir düşüncenin, Kürt toplumunun yaralarına merhem olabilecek bir uygulama üretmesi de imkânsızdır. Sıkıntıları kat kat artırma ve etrafına huzursuzluk saçma ihtimali ise, oldukça yüksek, hatta kesin gibidir.

Kürt devleti fikri, küresel bazı güç merkezleri tarafından adeta iteleyle iteleyle hayata geçirilmesi durumunda bile yaşama ve geleceğe uzanma şansı yoktur. Bununla beraber, bu ifadeler, hasmane duyguların izharı değildir. Aksine son derece objektif tarihsel ve güncel stratejik gözlem ve değerlendirmelerin sonucudur. Yakın çevremizde Ermenistan, Çeçenistan gibi örnekler iyi değerlendirilmelidir. Ermenistan bütün dünyanın ve diaspora Ermenilerinin maddi-manevi yardımlarına rağmen yaşama ile iflas etme arasında bulunmaktadır. Çeçenistan bunu da başaramamıştır. Çünkü bu ve benzeri örneklerin dünya ile temas kuracak ne kara, hava, ve ne de deniz ulaşım koridorları mevcuttur. İsrail bu koridorların varlığıyla ayakta kalabilmektedir. Aksi halde diasporanın ultra desteğine rağmen o bile bu sondan fazla kaçmayacaktı. Konumu İsrail'i kurtarmıştır. Fakat ne Çeçenistan'ın ne de Ermenistan'ın konumu İsrail'e benzemediği gibi; Kürtler için düşünülen devlet yerinin de buraya benzer, hayat sürmeye müsait bir durumu söz konusu değildir. Denize açılma imkânı bulunmadığı gibi; kara ve hava yolları itibarıyla de kuşatılmış durumdadır. Hem de bizzat tehdit ettiği ülkeler tarafından. Bu ülkelerin bölge Kürtlerine böyle bir imkânı altın tepside sunması her halde beklenemez. Şayet sunmazsa kimse de bunu kınayamaz. Zira Kürt toplumunun var olan sorunları, diğer unsurların da paylaştığı sosyal sorunlar olup, mevcut siyasi yapı içinde çözülebilecek sorunlardır. Ayrı bir devlet olmayı gerektirecek makul hiçbir sebep mevcut değildir.

Bir Kürt devleti fikri siyasi ve sosyal olarak yaşaması mümkün bir fikir bile olsaydı, yine de dünyayı bilen, tarihi bilen, iktisat bilen aydın Kürtlerin bu eğilimin yanlışlığını çevrelerinden başlamak üzere bütün Kürt gruplarına ve nihayet kitlelere anlatmak suretiyle bu maceraya meydan vermemesi gerekirdi. Çünkü bugün bu sürece destek veren küresel güç merkezleri Kürtler açısından makul bir iş yaptıklarını düşündükleri için değil, kendileri açısından makul ve stratejik bir iş yaptıkları düşüncesi ile destek vermektedirler. Ortadoğu dünyanın merkezidir. Tarih boyunca dünya siyasetinin de merkezi olagelmıştır. Bu merkeze hâkim olmayan güçlü devletler,

dünyaya gerçek manada hükmedip, cihan devleti olamamışlardır. Çin medeniyeti bunun dramatik bir örneğidir. Oysa Cengiz Han'ın kurduğu Moğol İmparatorluğu kısa bir süre tarih sahnesinde görünmesine rağmen, sırf Ortadoğu'ya indiği için iyi-kötü, hala hatıralarda yaşamaktadır.³⁹

Hal böyleyken, Kürtler bu önemli coğrafya'nın içinde yer almaktadırlar. Bu sebeple, tarihsel, toplumsal şartlar olgunlaşmamış olsa da, güncel makul bir sebep bulunmasa ve nihayet düşünülen yerde bir devletin stratejik olarak yaşama imkânı sıfır olsa da, küresel bazı güç merkezleri bu sürece destek vermeye devam etmektedirler. Bu siyasi istikrarsızlık dolayısıyla ya adalet dağıtıcı veya hakem olarak bölgeye nüfuz etmeye çalışmaktadırlar. Bu emellerinde başarısız oldukları da söylenemez. Belli küresel merkezlerin amaçlarını bile bile Barzani ve Talabani önderliğindeki Kürt gurupları ve PKK gibi terör örgütleri onlara bu fırsatı fazlasıyla vermişlerdir. Oysa ortada ne bir Kürt devleti ve ne de böyle bir ümit vardır. Zira Kürt devletinin kurulduğu günden itibaren söz konusu küresel güçlerin güdümünden çıkmaya başlayacağını herkes biliyor. Bunu ABD de biliyor, AB de biliyor, İsrail de biliyor. Bu nedenle süreci sürükleyen baş aktör olarak ABD, bu sürece aktif destek verirken; tanımayı ucu açık bir şekilde geciktirmeyi tercih ediyor. Muhtemelen hiçbir zaman da bu ucu açık süreci sonlandıracak değildir. Bu kartı mümkün olan en uzun süre kullanmak niyetindedir.

Dolayısıyla ne ABD içindeki odakların ve ne de İsrail içindeki fraksiyonların böylesi imkânsız bir sürece destek vermelerinin sebebi ne tarihin bir hükmü, ne toplumsal güncel gereklilik, ne stratejik imkân sonucu değildir. Hele hele Kürtler dünyada devleti olmayan en kalabalık etnik topluluk olduğu için hiç değildir. Zira bu iddianın yanlış bir bilgi ve dezenformasyon olduğunu bizzat örnekleriyle ortaya koymuş bulunuyoruz. Sebep bunlardan hiç biri değildir. Sebep yukarıda söylendiği gibi Ortadoğu gibi siyaset, din, toplum, enerji ve coğrafya bakımından dünyanın merkezi olan bir bölgeye nüfuz etme hedefidir. Bu çıkarımın sağlanması çok zor değildir. Basitçe mesela Kürtler bu nüfuslarıyla, dört devlette parçalı veya birleşik hiç fark etmez, Ortadoğu'da değil de, farzımuhal Sibiry'a'da, Asya'nın orta yerlerinde veya Afrika'nın derinliklerinde petrolü, doğalgazı olmayan, kara, hava ve deniz sahası bulunmayan bir coğrafyada yer alsaydı, acaba bugünkü güçlerin hangisi bir "Kürt devleti düşüncesi"ne en ufak bir destek verirdi. Cevap basitçe ve mutlak bir şekilde "Hiçbiri"dir. Dolayısıyla Kürt devleti düşüncesine desteğin sebebi ne Kürtlerin dünyada devle-

ti olmayan en büyük etnik topluluk oldukları yollu yanlış iddia ve ne de başka bir durumdur. Bu desteğin sebebi Kürtlerin bulunduğu coğrafyadır. Bu coğrafyanın siyasi, stratejik ve enerji ile ilgili konumudur. Yukarıda da görüldüğü gibi, dünya üzerinde farklı coğrafyalarda yaşamakta olan daha büyük nüfuslu etnik toplulukların değil de, Ortadoğu'daki Kürtlerin müstakil devlet olma yolunda kısıktılmaları, örgütlenmeleri ve bu amaçlar için sistemli şiddet uygulayan PKK gibi terör örgütlerinin uluslar arası destek alması olgusu da bu düşünceleri doğrulayan diğer olgulardır.

8. SONUÇ

Bu araştırmanın ortaya koyduğu verilerden hareketle belli başlı altı maddelik sonuç çıkarsamak mümkündür. 1- Dünyada devleti olmayan en büyük etnik topluluk Kürtler değildir. Dünya üzerinde iki bin kadar etnik topluluk bulunurken; bunların sadece iki yüz kadarı yani % 10'u devlet sahibidir. Devleti olmayan etnik topluluklar bin 800 kadar yani toplamın % 90 gibi ezici büyük kısmıdır. Söz konusu bin 800 devletsiz etnik topluluk içinde nüfusu Kürtlerden iki, üç kere kalabalık olanlar mevcuttur. Hindistan Müslümanları ve Pencabiler bunlardır. Diğerleri de değişen oranlarda ve sayıda Kürtlerden daha büyük nüfusa sahiptirler. Nüfusu bu şekilde Kürtlerden kalabalık olan 8 etnik topluluk tespit edilmiştir. Bunlar en büyük olandan itibaren şöyle sıralanır: 1- **Hindistan Müslümanları (120 milyon), Pencabiler (110 milyon), ABD Hispanileri (45 milyon), ABD Zencileri (45 milyon), Peşular (42 milyon), Sundanlılar (32 milyon), Berberiler (30 milyon) ve Sihler (30 milyon)'dir.**

Bunların yanı sıra nüfusu aşağı yukarı Kürtler kadar veya bunlardan biraz küçük olup, farklı bir etnik gurubun öncülüğünde kurulmuş ulus-devletlerin çatısı altında yaşayan **Beluçiler, Maduralılar, Malaylar ve Türkler** gibi birçok etnik gurup vardır.

Zikredilen etnik toplulukların ekseriyetinin dili buldukları devlette resmi dil muamelesi görmemektedir. Çoğu kendi dilleriyle değil, hâkim etnik gurubun dili olan resmi dille eğitim yapmaktadır. Bununla beraber hiç biri bu ve benzeri durumları devlet sınırlarını değiştirerek çözmeye teşebbüs etmemektedir. Haddi zatında böyle bir çözüm yolunun bulunmadığı açıkça görülmekte ve hepsi de bunu bilmektedir. Sorunların farklı yöntemlerle insani haklar esas alınarak çözülmesi gerektiği açıktır. Aksi halde 2 bin devletli bir dünya öngörmek, sorunların katlanarak büyümesini, onun yaşanabilir bir dünya olmaktan çıkmasını kabul etmek demektir.

³⁹ Ortadoğu'nun dünya siyaseti içindeki yeri ve önemi ile ilgili daha detaylı düşünceler için bak. Özkan Açıkgöz, "Ortadoğu'nun Cazibesi", www.tasam.org.tr

2- Yukarıdaki incelemede de görüldüğü gibi, Dünya üzerinde nüfusu Kürtlerden daha büyük olan sekiz etnik topluluk mevcutken; uluslar arası güç odakları neden bunlardan bazı guruplara PKK ölçeğinde büyük destekler sağlayarak terör örgütü kurdurmuyorlar da, Ortadoğu'daki çok daha küçük ve parçalı yapıdaki Kürt nüfus içerisinde ayrılıkçı guruplara bu desteği sağlıyorlar? Bunun üzerinde ciddiyetle düşünmek gerekmektedir. Terör örgütünün yaşattığı acı ve sıkıntıların sevkiyle, meseleyi söz konusu uluslar arası bağlamından kopararak sırf etnik çerçevede kapsamında değerlendirmek bu çalışmanın ortaya koyduğu sosyal gerçeklere aykırı düşmektedir. Ayrıca bu değerlendirme Türkiye'nin gerçeklerine de terstir. İlk olarak, bugünkü PKK terörünü "Kürt Meselesi" ismi bağlamında düşündüğümüz zaman, geçmişte yaşanmış ve İngiliz bağlantısı kesin olan Güneydoğu'daki ayaklanmaları açıklamakta güçlük çekeriz. İkinci olarak, Türkiye'de tarihi, kültürü ve dini her ne kadar bir olsa, sosyal bütünleşmeyi belli bir aşamaya getirmiş bulunsa da Kürtlerden farklı olarak Laz, Çerkez ve Gürcü gibi daha başka etnik guruplar da bulunmaktadır. Bunlara devletin Kürtlerden farklı bir muamelede bulunmadığı bilinmektedir. PKK terörünün bir kısmına veya tamamına "Kürt Meselesi" ismi bağlamında bakmak, üstü örtülü bir şekilde bu topluluklara herhangi bir hak talebinin gayri meşru yolunu göstermek gibi olacaktır. Bu nedenle, söz konusu yaklaşım yanlış olduğu kadar da tehlikelidir. PKK terörünün sebepleri içerisinde hiç mi insan hak ve özgürlükleriyle, demokratikleşmeyle ilgili sorunlar yoktur? Bu konu, başlı başına ayrı bir konudur. Bu anlamda dünya üzerinde ideal devlet bulunmadığı gibi, Türkiye'nin de zamanla düzeltilebilecek bir kısım eksiklerinin olduğu malumdur. "Kürt Meselesi"nden önce Türkiye'nin devlet-toplum gerilimi gibi bir sorunu vardır. Bu anlamda daha geniş kesimleri ilgilendiren sorunlar mevcuttur. Mesele etnik temele indirildiğinde ise, Kürtlere bir öncelik verme gereği bulunmaksızın, Laz, Çerkez, Gürcü ve Zaza gibi bütün etnik toplulukların sorunlarını ekonomik, sosyal ve kültürel yapı ve süreçlerle eşgüdümlü bir şekilde ele almanın öncelikle siyasilerin işi olduğu doğrudur. Ne var ki, bu durum toplumsal sorunların etnik kapsamda düşünülmesinden ve bu kapsamın siyasileşmesinden tamamen farklı bir durumdur. Sorunu doğru tespit etmek, çözüm yolunda en önemli merhalelerdir. Bu nedenle, "Kürt Meselesi" gibi hatalı isimlendirmelerle meseleyi etnik temelli okumalar, kendini etnik temele dayama noktasında konumunu güçlendirmeye çalışan PKK terörünün elini güçlendiren okumalardır. Böyle olmasaydı bile durum tespiti farklı olmazdı. O halde mesele "Kürt

Meselesi" değil, terör meselesidir. Zira herkes de biliyor ki, uluslar arası destek olmasa PKK asla bu kadar etkin olamazdı. Yine herkesin malumu olduğu üzere, uluslar arası güçler bu desteği nerede ortaya koysa, orada en az Türkiye'de olduğu kadar sorun bulunabilir ve bu sorunlar kolayca etnik temellerle ilişkilendirilebilir. Oysa yer olarak Ortadoğu, etnik gurup olarak, yüzlercesinin içinden Kürtler seçilmiştir. Bu seçim tesadüf değildir.

3- Dünyanın geçerli devlet sistemi ulus-devlettir ve dünya uluslar arası ilişkileri bu sistem esas alınarak yapılandırılmıştır. Yaklaşık 4 yüzyıl önce başlayan bu süreç, 2 yüzyılda olgunlaşmış ve son 2 yüzyıldır da uygulanma imkânı bulmuştur. Uygulanan bu sistem, kader birliği mantığı ile veya bir etnik topluluğun öncülüğünde emperyal hareketlere karşı kurulmuştur. Her iki halde de asgari düzeyde toplumsal mutabakatla biçimlendirilmiştir. Bu devletlerin hiç birinde bütün etnik toplulukların diline resmi dil statüsü verilmemiştir. Devlete getireceği mali yük, uygun eleman ve insan gücü sıkıntısı, nihayet devlet işlerinde aksama ve karmaşa gibi nedenlerle bu statünün devlet içerisindeki bütün dillere verilemeyeceği açıktır. Eğitim dili konusu da yine resmi dil bağlamında değerlendirilebilir. Ulus-devletin yapısında değişiklikler yapmayı öngören bir kısım yeni fikirlerin uygulanabilmesi, toplumsal gelişmenin boyutlarıyla ilişkilidir. İki asırda oluşup, iki asırdır uygulanan bir sistemin akşamdan sabaha değişmesi beklenemeyeceği gibi, böyle bir değişiklik doğru da olmayacaktır. Toplumdaki ekonomik, sosyal, kültürel gelişmelerin siyasi sistemlerdeki dönüşümleri desteklemesi gerekecektir.

4- Dünya üzerinde çok etnik yapıları tek ulus-devlet Türkiye Cumhuriyeti değildir. Belki bu anlamda en homojen olanlardan biri olduğu bile söylenebilir. Ne var ki, geçerli siyasi sistemin mükemmel olmamasından kaynaklanan sorunlar Türkiye'de de mevcuttur. Dolayısıyla ulus-devletin ürettiği sorunlar bütün dünya ulus-devletlerinin ortak sorunlarıdır. Bunların tespiti, tetkiki ve nihayet çözümü diğer dünya devletleriyle eşgüdümlü olmak durumundadır. Aksi halde standardı ve eşgüdümü bozmak, dünya sisteminin dışına çıkmak, uluslar arası ilişkileri içinden çıkılmaz hale getirmek, istikrarı sekteye uğratmak, içte ve dışta karmaşaya sebep olmak, siyasi bozgun ve ekonomik çöküş yaşamak gibi istenmeyen sonuçlarla karşılaşmak mukadderdir.

5- Kürt ana babadan doğan ama kendini Kürt olmanın yanı sıra, Türk hissetmek için de bin yılda oluşmuş birçok objektif sebebi bulunan insanımız bilmelidir ki, Türk, Fars veya Arap milleti Kürtleri sevmediği için iç sınırda veya dış sınırda bir Kürt dev-

letin doğuşuna karşı çıkıyor değildir. Aynı şekilde Amerika, Avrupa ve yerine göre Rusya ve diğer dünya güçleri de, Kürtleri çok sevdikleri için siyasi Kürt ayrılıkçılığına destek veriyor değillerdir. Eğer Müslüman Kürtler Amerika'nın, Avrupa'nın veya Rusya'nın göbeğinde bir siyasi yapı oluşturabiliyorlarsa, hiç merak edilmesin onu en önce tanıyacak olan yine Türkler ve diğer Müslüman komşu milletler olacaktır. Kürt ayrılıkçı 'önderler' bir kez de böyle bir 'İsrail modeli'ni Amerika, Avrupa ve Rusya'dan birine önerinler bakalım ne cevap alacaklardır. Eğer bu üçünden her hangi birisi buna olumlu cevap verirse, o zaman Ortadoğu'daki ayrılıkçılığa destekleri takdire şayan bir hal alabilecektir. Aksi takdirde, sürecin bir yıpratma amacı taşıdığı somutlaşmış olacaktır. Nihayet bu süreçte en çok yıpratılan da, bugüne kadar olduğu gibi yine masum Türk, Kürt ve Arap halkı olmaktadır. Haliyle ABD, Avrupa ve Rusya'dan hiç biri böyle bir teklifi ciddiye bile almayacaktır. Zira aslında Kürt ayrılıkçı ileri gelenler de bu güçlerin Kürtleri sevdikleri için ayrılıkçılığa destek vermediklerini bilmektedirler. Olay tamamen bugünkü ayrılıkçı politikalara yönelen destekleri, ilerisini düşünmeksizin kabul etmek ve yüzeysel, karşılıklı bir pragmatizmden ibarettir. İkiyüzlü bir çıkarılıktan ibarettir. Bu süreç, karşılıklı bir kullanma sürecidir. Her iki taraf da bu durumun farkındadır. Durumu anlayamayan masum halk tabakası ve yanıltılan bir kısım guruplardır.

6- Ortadoğu'daki Kürt toplumunun özellikle Türkiye'dekileri ile ilgili olarak, yapılması gereken yeni bir devlet kurmayı tartışmak değildir. Zira mevcut dünya çeşitliliği ve sistemi buna müsait olmadığı gibi; hiçbir devlet de böyle bir isteğe müsaade etmemiş ve etmemektedir. Türkiye Cumhuriyeti de çok tabii olarak etmeyecektir. Kürt toplumuna ve kanat önderlerine düşen, PKK terörüne ve her türlü şiddete bir an önce son verilmesini sağlamaya çalışan sürece destek vermektir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne düşen ise, hiçbir faktörün etkisi altında kalmadan ve tamamen kendi inisiyatifiyle Kürt Kimliğini tanımak, çeşitli kademelerdeki, resmi ve kültürel hayattaki 'Türküz' telkinine son vermek; Kürtçe basın ve yayın sürecini hızlandırmak ve hayata geçirmek; Kürtçe eğitimden farklı olarak, Kürtçe öğreten dil kurslarının önünün açıldığı gibi, devlet okullarında Kürtçenin seçmeli ders olarak okutulmasının önünü açmak; son olarak, aynı zamanda Türk toplumunun kutsalı olan, Kürt toplumunun kutsalına, Başbakan ve Cumhurbaşkanı düzeyinde yapıla geldiği üzere, Genelkurmay Başkanlığı ve diğer üst düzey güvenlik birimleri kapsamında da Kürt toplu-

munun yoğun olarak yaşadığı yerlere ziyaretler düzenlenmek, halkın içine onlardan biri gibi karışmak ve en önemlisi halkın kutsal saydığı zaman dilimlerinde onlarla birlikte olmak suretiyle toplumun kutsalına 'katılımlı saygı' göstermektir.

Bu yaklaşımın diğer önlemlerle eşgüdümlü bir şekilde uygulanmasının sorunu bitireceğini devlet erkânının bilmediğini düşünmek gerçekçi olmayacaktır. Peki, o halde neden uygulanmamaktadır? Eğer bu yaklaşım son çare olarak düşünülüyorsa, iş zora girdiğinde gerekirse cenazeye de gideriz, düğüne de katılırız, sıra gecesine de teşrif ederiz, poşu ve şalvar da giyeriz, halkla beraber bayram namazı da kılar, kurban da keseriz, böylece her şey sülman olur diye düşünülüyorsa büyük bir hata yapıyor demektir. Zira geciken çare, çare değildir. Her geçen gün olay daha da zorlaşmaktadır. Sorun toplumsal bir kangrene dönüştükten sonra bunlar bile çözüm üretmeyecektir. Kimlik, toplumun birbirine cephe almasında, diğerinden nefret etmesinde tek ve yeterli sebep olduktan sonra her şey bitmiş demektir. Böylesi bir aşamadan sora ne yapılsa çare olmayacaktır. Bu nedenle artık devlet zihnindeki hayaletlerden kurtulmalı, empatiyi ihmal etmeyen proaktif bir yaklaşımla gerçekçi politikaları gecikmeden tatbik etmelidir. İnisiyatif almak budur. Bir devlet için en büyük güç ise, her şeyden önce inisiyatif alabilme kararlılığıdır. Bunun aksi yönünde tavır takınarak, toplumun meşru isteklerini zorda kaldıkça ve mecbur tutulduğu için ucun ucun vermek, inisiyatif almak değil, bir devlet için, diğer devletlere koz veren, vatandaşını kötü alıştıran, korkuları güven duygusunun önüne geçmiş, ipin ucunu kaçırmış aciz devlet manzarasıdır.

Şeyh Edebali'nin Osman Gazi'ye öğütünde belirttiği gibi, devletin yaşaması toplumun yaşamasına bağlıdır. Toplumun yaşaması ise, maddi-manevi toplumsal değerlerin yaşanmasına saygı duymakla olur. Çok daha çeşitli etnik, dini farklılıkların yaşandığı tarihlerde Selçuklu ve Osmanlı Devletleri Anadolu Türk yurdunu böyle yönetmiş, bu sayede onu bir, bütün, iri ve diri tutmuşlardır.⁴⁰ Her geçen gün daha fazla sayıda bireyin devletten soğuduğu bir emniyet anlayışı devlet yaşatamaz. Bunun yerine değerleri yaşatan, insanı yaşatan, topluma güvenini gösteren ve güven telkin eden siyaset devlet yaşatır. Türkiye'nin bu gücü komşularından daha fazladır. Yeter ki kafasındaki hayaletlerden kurtulup, dolambaçlı yolları takip etmek yerine, kendisi olsun, toplumuyla her anlamda bütünlük sergilesin. Kendisiyle uğraşma illetinden kurtulmuş, 'öteki'ni gerçek manada ötekileştirmiş bir Türkiye'nin büyük

⁴⁰ Özellikle Anadolu Selçuklu Sultanlarının özgüven dolu uygulamaları için bak. Mehmet Şeker, **Anadolu'da Birarada Yaşama Tecrübesi**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005, ss. 33-59.

ve parlak geleceğinden şüphe etmek için hiçbir sebebi yoktur.

Çeşitliliğe tehdit olarak değil, zenginlik olarak bakmak gerekir. Gerçekten de böyledir. Farklılıklar içeren toplumlar daha mobilize toplumlardır. Temel eğitim sürecinde birden fazla dil öğretimi ve bu dillerin sosyal hayatta konuşulmasının meşru oluşu sonucu yeni nesillerin iki veya üç dilli nesiller olarak yetişmeleri, farklılığın bireyleri ve toplumu monoton bakış ve tutumdan kurtarması gibi, sosyal hayatta rekabetin getirdiği nitelikli yapı gibi birçok kazanımlarından bahsedilebilir. Türkiye ve Türk toplumu farklılıkların birlikteliğini ve dinamizmini geçmişte yüzyıllarca yaşamış ve yaşatmıştır. Bugün ve gelecekte mevcudun daha da fazlası farklılıklar büyük devlet ve toplum idealleri etrafında birleştirilebilir, bunların zengin enerjisi bu idealleri gerçekleştirme kanalize edilebilir. Türkiye bugün bu çeşitliliği zenginliğe ve güce dönüştürmeli, gelecekte ise, daha fazlasına talip olmalıdır. Bu hedef için tarihsel, kültürel, dini, coğrafi derinliği ve diğer bütün değişkenleri başka milletlerde olmadığı kadar müsaittir. Türklerin, Kürtler ve diğer etnik akraba topluluklarla arasındaki din, vatan birliği, bin yıllık tarihi geçmiş, bu süre içinde oluşmuş akrabalık, kültürel entegrasyon ve sosyal bütünleşme ancak bu tür bir proaktif davranış, inisiyatif alma ve pozitif bir yaklaşımdan sonra anlam kazanıp, faydalı olacaktır. Türk toplumunun bu anlamdaki pozitif tarihsel derinliği ve ince gücü, devletin ve ideolojinin eksik ve hatalarını onarıp nihai doğruyu maharetle uygulayacaktır. Tarihsel derinlik ve sosyal süreklilik bu ümidi, güncel ve politik karamsarlıklardan daha güçlü kılmaktadır.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Ö., "Ortadoğu'nun Etnik Sosyal Yapısı ve Büyük Ortadoğu Projesi", **Büyük Ortadoğu Projesi Yeni Oluşumlar ve Değişen Dengeler**, (Ed.) Atilla Sandıklı, Dr. Kenan Dağcı, TASAM Yayınları, İstanbul 2006.

Açıkgöz, Ö., "Avrupa Birliği'nde Kültürel Entegrasyon ve Türkiye'nin Durumu", **Stratejik Öngörü**, Mayıs 2004, Sayı:1.

Barth, F., (Der.), **Etnik Gruplar ve Sınırları**, (Çev. Ayhan Kaya, Seda Gürkan), Bağlam Yayınları, İstanbul 2001.

Erkal, M. E., **Sosyoloji (Toplumbilimi)**, Der Yayınevi, İstanbul 1999.

Erkal, M. E., **Etnik Tuzak**, Turan Kültür Vakfı 2. Baskı İstanbul 1993.

Fenton, S., **Etnisite Irkçılık, Sınıf ve Kültür**, Çev. Nihat Şad, Phoenix Yayınevi, Ankara 2001.

Gumilev, L. N., **Kavimlerin Türeyişi ve Yeryüzü Üzerindeki Yaşam Bölgeleri Etnogenezis ve Yeryüzü Biyosferi**, Çev. Nuri Eyüpoğlu, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2001.

Huntington, S. P., **Biz Kimiz Amerika'nın Kimlik Arayışı**, (Çev. Aytül) CSA Global Yayın Ajansı, İstanbul 2004.

Kılıçbay, M. A., **Uyruktan Vatandaşa, Geçimden Ekonomiye**, İmge Kitabevi, Ankara 1996.

Karatay, O., "Etnik Tutumun Tarihsel Kökleri ve Türk Kimliği'nin Geleceği" TASAM Yayınları, www.tasam.org Çevrimiçi: 12.05.2006.

Lipson, L., **Demokratik Uyarlık**, (Çev. Haldun Güllalp, Türker Alkan), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1984.

Melikof, İ., **Uyur İdik Uyardılar**, (Çev. Turan Alptekin), Demos Yayınları, İstanbul 2006.

MORLEY, D., ve ROBINS, K., **Kimlik Mekânları**, (Çev. Emrehan ZEYBEKOĞLU), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1997.

Nisan, M., **Minorities in the Middle East**, McFarland Company & Inc. Publishers, North Carolina 2002.

Önder, A. T., **Türkiye'nin Etnik Yapısı**, Fark Yayınları, Ankara 2007.

Rasonyi, L., **Tarihte Türklük**, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1996.

Smith, A. D., **Ulusların Etnik Kökeni**, Çev. Sonay Bayramoğlu, Hülya Kendir, Dost Kitabevi, Ankara 2002.

Smith, A. D., **Milli Kimlik**, Çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınevi, İstanbul 2004.

Şeker, M., **Anadolu'da Birarada Yaşama Tecrübesi**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.

Türkdoğan, O., **Etnik Sosyoloji**, Timaş Yayınları, İstanbul 2006.